

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Diplomsko delo

ŠTIRI TEMELJNE SVOBOŠČINE V EU

Tomo Markizeti

Ljubljana, september 2012

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

DIPLOMSKO DELO

ŠTIRI TEMELJNE SVOBOŠČINE V EU

Kandidat: Tomo Markizeti
Vpisna številka: 04037807
Študijski program: visokošolski študijski program Uprava 1. stopnja
Mentor: izr. prof. dr. Alenka Kuhelj

Ljubljana, september 2012

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA

Podpisani Tomo Markizeti, študent visokošolskega študijskega programa Uprava, z vpisno številko 04037807, sem avtor diplomskega dela z naslovom: Štiri temeljne svoboščine v EU.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela,
- sem poskrbel, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili,
- sem poskrbel, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili,
- sem pridobil vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisal v predloženem delu,
- se zavedam, da je plagiatstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorstvu in sorodnih pravicah, Ur. list RS, št. 21/95), kršitev pa se sankcionira tudi z ukrepi po pravilih Univerze v Ljubljani in Fakultete za upravo,
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za upravo,
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko diplomskega dela ter soglašam z objavo dela v zbirki »Dela FU«.

Diplomsko delo je lektorirala: Maja Antosiewicz Škraba

Ljubljana, 6. 9. 2012

Podpis avtorja:

POVZETEK

Prosti pretok blaga, oseb, storitev in kapitala so štiri temeljne svoboščine, ki so bistvene za delovanje enotnega oz. notranjega trga EU. Notranji trg je eden izmed stebrov EU, brez katerega si njenega delovanja ne moremo predstavljati. Evropskim državljanom omogoča, da svobodno živijo, študirajo in poslujejo na celotnem območju EU. Od njegove vzpostavitve dalje predstavlja območje brez notranjih meja, v katerem je mogoč prost pretok blaga, oseb storitev ter kapitala. Te temelje svoboščine potrošnikom omogočajo izbiro med najrazličnejšimi izdelki, delavcu svobodno in širšo izbiro zaposlitve, podjetniki pa lahko svoje storitve ali izdelke ponujajo veliko večjemu krogu potrošnikov kot do sedaj. Za enotni trg EU je zelo pomembno načelo diskriminatornosti. Evropski državljan tako ne sme biti nikoli v neenakopravnem položaju oz. diskriminiran na podlagi državljanstva pri nobeni izmed štirih svoboščin.

Diplomsko delo je v grobem razdeljeno na štiri dele. Prvi del opisuje svoboščino prostega pretoka blaga, ki zagotavlja odpravo carin in količinskih omejitev, pa tudi odpravo ukrepov, ki bi imeli enak učinek kot carinske in količinske omejitve. V drugem delu je povzet prosti pretok oseb, ki pomeni odpravo kontrol na notranjih mejah držav članic. Delavec si lahko v okviru določb prostega gibanja oseb svobodno išče delo in se zaposli v kateri koli državi članici pod enakimi pogoji, kot jih imajo državljani te države. V tretjem delu je obravnavana tematika svobode opravljanja storitev znotraj EU, ki običajno nastopa skupaj s še eno svoboščino, s prostim ustanavljanjem sedeža. V zadnjem delu pa je obravnavana še četrta svoboščina, in sicer prosti pretok kapitala, ki je bil prvi korak k nastanku ekonomske in monetarne unije, kot njegov vrhunec pa štejemo uvedbo skupne denarne valute (Evro).

Ključne besede: notranji trg EU, prosti pretok blaga, prosti pretok oseb, svobodno gibanje delavcev, prosti pretok storitev, svobodno ustanavljanje sedeža, prosti pretok kapitala.

SUMMARY

FOUR FUNDAMENTAL FREEDOMS IN EU

Free movement of goods, people, services, and capital are the four fundamental freedoms, which are crucial for the workings of the common, inner EU Market. The inner Market is one of the EU pillars, without which we cannot imagine the EU working. It enables European citizens to live in freedom, study, and do business all across the EU. From its establishment onwards the free Market represents an area without inner borders, in which the free movement of goods, people, and capital is possible. These fundamental liberties enable consumers to choose from many different products, they enable more freedom for workers and their career choices, while businessmen can offer their goods and services to a much larger circle of consumers. One of the more important principles of the common EU Market is the principle of discrimination. A European citizen must not be in an unequal position or be discriminated against based on their citizenship in any of the four mentioned liberties.

The diploma thesis is roughly divided into four parts. The first one describes the liberty of free goods movement, which provides the elimination of customs and quantity restrictions, as well as measures that provide similar effects as customs and quantity restrictions. The second part is about the free movement of people, which means the elimination of borders controls at the inner borders of the EU. A worker can, within the bounds of the free movement liberty, freely seek work and get a job in any of the EU countries under the same conditions as the citizens of the particular country. The third part is about freedom of offering services within the EU, which usually goes hand-in-hand with the freedom to establish companies. The last part addresses the fourth liberty – the liberty of free capital, which was the first step to establishing the economic and monetary union, while its highlight is the introduction of the common currency – the Euro.

Key words: inner EU Market, free goods movement, free people movement, freedom of movement, free service movement, free company establishing, free capital movement.

KAZALO

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA.....	iii
POVZETEK.....	v
SUMMARY.....	vi
KAZALO.....	vii
SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV.....	ix
1 UVOD.....	1
2 NOTRANJI TRG EVROPSKE UNIJE.....	4
2.1 Razvoj notranjega trga.....	4
3 PROST PRETOK BLAGA.....	6
3.1 Svobodna trgovina in prostekcionizem.....	6
3.1.1 Državni protekcionizem.....	6
3.1.2 Liberalisti.....	7
3.1.3 Ekonomske integracije.....	8
3.2 Splošno o prostem pretoku blaga.....	9
3.2.1 Določila o prstem pretoku blaga.....	10
3.3 Carinska unija.....	11
3.3.1 Carinski status blaga.....	12
3.3.2 Skupna carinska tarifa.....	13
3.4 Carine in dajatve z enakim učinkom.....	14
3.4.1 Prepoved carin.....	14
3.4.2 Prepoved dajatev z enakim učinkom.....	14
3.5 Količinske omejitve.....	16
3.6 Prepoved diskriminatorne notranje obdavčitve blaga.....	16
4 PROST PRETOK OSEB.....	18
4.1 Zgodovinski razvoj prostega pretoka oseb.....	19
4.2 Prosto gibanje delavcev.....	20
4.2.1 Pojem delavca v smislu PDEU.....	21
4.3 Schengen.....	22
4.3.1 Schengensko območje.....	23
4.3.2 Schengenski informacijski sistem.....	24
4.4 Prepoved diskriminacije.....	25
4.5 Migracije.....	26
4.5.1 Študij v tujini.....	27
4.6 Evropsko državljanstvo.....	28
5 PROST PRETOK STORITEV.....	29
5.1 Pravila za opravljanje storitev.....	29
5.1.1 Pojem storitve.....	29
5.1.2 Dejavnost mora biti ekonomske narave.....	30
5.1.3 Storitve mora biti opravljena za nadomestilo.....	30

5.2	Pravica do ustanavljanja in opravljanja storitev	31
5.2.1	Pravica do ustanavljanja sedeža	31
5.2.2	Opravljanje storitve	32
5.3	Prepoved diskriminacije	33
5.4	Izjeme pri svobodnem opravljanju storitev	33
5.4.1	Opravljanje javne službe	34
5.4.2	Javni red, javna varnost in javno zdravje	34
5.5	Direktiva o storitvah na notranjem trgu	35
5.6	Razlogi in namen sprejetja direktive	36
5.6.1	Cilji direktive	36
5.7	Spremembe direktive 2004/2006	36
5.7.1	Glavne spremembe direktive	37
6	PROST PRETOK KAPITALA	38
6.1	Razvoj prostega pretoka kapitala	39
6.2	Plačila	40
6.3	Prost pretok kapitala, prost pretok blaga in prost pretok delavcev	40
6.4	Prost pretok kapitala in svoboda ustanavljanja sedeža	41
6.5	Prost pretok kapitala in pretok storitev	41
6.6	Prepoved omejitev	41
6.7	Izjeme	41
6.8	Slovenija in prost pretok kapitala	42
6.9	Monetarna unija	43
6.9.1	Evro	44
6.9.2	Prednosti EMU	44
6.9.3	Slabosti EMU	45
7	ZAKLJUČEK	46
	LITERATURA IN VIRI	48

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV

DDV	Davek na dodano vrednost
ECB	Evropska centralna banka
EGP	Evropski gospodarski prostor
EGS	Evropska gospodarska skupnost
EMI	Evropski monetarni inštitut
EMS	Evropski denarni sistem
EMU	Evropska monetarna unija
ERM	Skupni devizni režim
ES	Evropska skupnost
EU	Evropska unija
EURYICE	Evropska informacijska mreža na področju izobraževanja
FTA	Prosto trgovinsko območje
GAAT	Splošni sporazum o carinah in trgovini
OZN	Organizacija združenih narodov
PEGS	Pogodba o ustanovitvi gospodarske skupnosti
PES	Pogodba o Evropski skupnosti
SIS	Schengenski informacijski sistem
STO	Svetovna trgovinska organizacija

1 UVOD

Evropska unija (EU) od same ustanovitve dalje ustvarja večji enotni trg, ki med seboj povezuje države članice, in ustvarja mir, enotnost in enakost, ki obenem omogočajo svobodo. Enotni ali tako imenovani notranji trg je bil vedno temeljni cilj EU. Notranji trg je področje brez notranjih meja, ki omogoča veliko svoboščin, ki presegajo državne meje. Te svoboščine so predvsem prost pretok blaga, oseb, storitev in kapitala. Evropski državljani tako lahko svobodno prebivamo, študiramo, poslujemo ter kupujemo neko blago ali storitev na vse večjem trgu.

Prost pretok blaga, oseb, storitev in kapitala so štiri temeljne pravice državljanov držav članic EU, ki med seboj povezujejo trenutno že sedemindvajset držav članic ter ustvarjajo prijateljsko vez med evropskimi državljani. Te svoboščine ponujajo nam, evropskim državljanom, veliko priložnosti, kot so neprimerljivo večji trg dela, kjer lahko prosto izbiramo svojo zaposlitev ali kot samozaposleni opravljamo svojo ekonomsko dejavnost v kateri koli državi članici, poleg tega pa širši trg povečuje konkurenco med podjetniki, ki lahko svoje izdelke ponujajo večjemu krogu povpraševalcev, potrošniki pa lahko zaradi močne konkurence izbiramo cenejše in bolj kvalitetnejše izdelke iz precej večje ponudbe. Tu je naštetih le peščica pravic ali priložnosti, ki smo jih pridobili slovenski državljani leta 2004, ko smo postali lastniki evropskega državljanstva s tem, ko je Slovenija vstopila v EU. Moje osebno prepričanje je, da večji del slovenskih državljanov, med njimi sem tudi sam, ne poznamo dovolj dobro svojih pravic in se ne zavedamo priložnosti, ki nam jih nudi evropsko državljanstvo. Iz tega razloga sem na predlog mentorice v trenutku »zagrabil«
temo Štiri temeljne svoboščine v EU. To področje se mi je zdelo še posebej zanimivo iz razloga, ker sam osebno prebivam na meji z Avstrijo ter Italijo, zato mi bo znanje, ki sem ga pridobil pri pisanju diplomskega dela, v prihodnosti mogoče še kako koristilo. Dejstvo je, da sta mi avstrijski Beljak in italijanski Trbiž bližje kot katero koli drugo večje slovensko mesto, in prav lahko se zgodi, da si bom v prihodnosti iskal zaposlitev tam. Področje prostega gibanja oseb je zadnja leta v naših krajih še posebej aktualno, kajti zaradi slabih razmer v Sloveniji je odšlo služiti kruh v sosednjo Avstrijo že nekaj mojih vrstnikov.

Namen diplomskega dela je bil, da ugotovim obstoječe stanje na področju vseh štirih temeljnih svoboščinah v EU ter se seznanim s prednostmi in slabostmi vsake posamezne svoboščine. Tu sem tudi preučil, če obstajajo kakršne koli ovire, ki onemogočajo prosti pretok blaga, oseb, storitev in kapitala, ter ali je v interesu EU to, da se te ovire odpravijo. Zanimalo me je, kakšnih prijemov se lotevajo države članice EU, da bi zaščitile svoj domači trg pred tujimi konkurenti, ter kako se obravnava državljana druge države članice ter njegovo družino, če ta odide živeti v drugo državo članico in si tam poišče zaposlitev. Tu me je zanimalo predvsem, ali ima tuj delavec enake pravice kot domači ali pa se ga diskriminira na podlagi državljanstva ter kako je urejeno s socialnim vprašanjem delavčeve družine, npr. ali so otroci upravičeni do brezplačnega šolanja kot ostali otroci ali ne. Raziskal sem tudi pravne okvirje temeljnih svoboščin ter skozi razvoj posamezne

svoboščine videl, kako se je pravna podlaga menjala ter spreminjala. Prav tako sem se pri izdelavi diplomskega dela ter pri preučevanju literature srečal z različnimi primeri sodne prakse, na podlagi katerih se je izoblikovala ali izpopolnila pravna podlaga svoboščin. Cilj tega diplomskega dela pa je bil vsekakor ta, da se spoznam s pravicami, ki mi pripadajo kot državljanu EU, ter se seznanim s priložnostmi, ki bi jih zaradi neposredne bližine mojega kraja s tujino lahko v bodoče koristil.

Pred začetkom pisanja diplomskega dela sem si postavil tri hipoteze:

- Tujec je v drugi državi članici diskriminiran in se ga ne obravnava enako kot državljan te države članice.
- Države članice se z namenom zaščite svojega gospodarstva lotevajo skritih prijemov, ki diskriminirajo in ovirajo tuje blago, da bi ta neovirano vstopil na njihov trg.
- Spričevala in druge poklicne kvalifikacije, ki jih posameznik pridobi v eni državi članici, se priznajo tudi v drugi državi članic.

Pri pisanju diplomskega dela sem uporabil induktivno-deduktivno metodo. Najprej sem zbral vso potrebno literaturo, nato sem začel z izbiro literature – dobro sem obdržal, slabo pa izločil. Kasneje sem izbrano literaturo preštudiral, uporabno gradivo pa povzel ter združil v neko smiselno celoto. Pri pisanju diplomske naloge sem uporabljal tako slovensko kot angleško gradivo. Za uvod, da sem se sploh dobro spoznal s temo moje diplomske naloge, sem obiskal razne spletne portale EU in njenih organov, kjer je pojem štirih temeljnih svoboščin dobro razložen. Kasneje pa sem večino gradiva izbral s pomočjo virtualne knjižnice Cobbis, kjer sem poiskal knjige v zvezi z mojo diplomsko nalogo, ki so mi bile v pomoč pri pisanju diplomskega dela.

Moja diplomska naloga je sestavljena iz treh osnovnih delov, in sicer iz uvoda, osrednjega dela ter zaključka. V uvodu sem opredelil problem diplomskega dela, navedel razlog za izbor teme, predstavil namen in cilje diplomske naloge, razkril metodo, ki sem jo uporabil pri pisanju diplomske naloge ter predstavil strukturo diplomskega dela. Osrednji del je sestavljen iz več poglavij in podpoglavij. Za nekakšen uvod v vse štiri temeljne svoboščine sem na kratko predstavil notranji trg EU in njegov razvoj. V drugi točki osrednjega dela sem kot prvo svoboščino predstavil prosti pretok blaga. V tem poglavju sem napisal nekaj splošnih stvari o prostem pretoku blaga, razložil pojma svobodna trgovina in protekcionizem, velik poudarek pa sem v tem poglavju posvetil carinski uniji in drugim stvarem, ki so s carinsko unijo povezani (carine in dajatve z enakim učinkom, količinske omejitve, prepoved diskriminacijske obdavčitve blaga). Tretje poglavje diplomske naloge je prosti pretok oseb, kjer je za začetek poleg splošnih dejstev o prostem pretoku oseb opisan tudi njegov zgodovinski razvoj. V tem poglavju opisujem še prosto gibanje delavcev, Schengenski sporazum, prepoved diskriminacije na podlagi državljanstva, migracije ter pojem evropskega državljanstva. Kot tretjo od štirih svoboščin sem v četrtem poglavju opisal prosti pretok storitev, katere glavni del predstavljata pravica do prostega opravljanja storitev in pravica do ustanavljanja sedeža. Zadnje poglavje v osrednjem delu

je namenjeno še zadnji temeljni svoboščini, prostemu pretoku kapitala. To poglavje obsega podpoglavja, kot so razvoj prostega pretoka kapitala, omejitve pri pretoku, monetarna unija itd. Zadnje poglavje diplomske dela je zaključek, kjer sem povzel in zapisal svoje ugotovitve po posameznih poglavjih.

2 NOTRANJI TRG EVROPSKE UNIJE

Enotni trg, na katerem je zagotovljen prosti pretok blaga, oseb, storitev in kapitala in kjer lahko evropski državljani svobodno živijo, študirajo in poslujejo, imenujemo notranji trg EU. Enotni trg je nastal leta 1993 in se od samega začetka vedno bolj odpira konkurenci, določa dostopnejše cene za potrošnike, ustvarja nova delovna mesta ter omogoča podjetjem in državljanom, da uživajo koristi široke izbire blaga in storitev. Nekateri predpisi onemogočajo podjetjem in državljanom EU, da bi kar najbolj izkoristili prednosti enotnega trga, zato si EU prizadeva za nadaljnjo poenostavitev le-teh (Europa, 2012).

Od ustanovitve Evropske gospodarske skupnosti (EGS) dalje je bila vzpostavitev notranjega trga osnovni cilj integracije. S sprejetjem enotnega evropskega akta leta 1986 in natančnim načrtom odstranitve vseh nevarinskih ovir, predvsem ovir v tehničnih standardih in administrativnih postopkih, je notranji trg EU doživel zagon (Kezunovič, 2003, str. 144). Kezunovič (2003, str. 144) pravi: »Notranji trg ni cilj sam po sebi, temveč je skupaj s svojo nadgradnjo, ekonomsko in monetarno unijo, ter implementacijo skupnih politik način za doseganje ciljev uravnotežene in usklajene rasti ob upoštevanju varovanja okolja, visoke stopnje zaposlenosti in socialne zaščite, izboljšanju življenjskega standarda državljanov Evropske unije in večje ekonomske in socialne kohezije. Zato izgradnjo notranjega trga spremljajo t. i. kompenzacijske politike, ki pripomorejo k zmanjšanju oz. odpravi regionalnih razlik (strukturni skladi in Kohezijski sklad), zaščita potrošnika, odprta metoda koordinacije socialnih politik, spodbujanje prostega pretoka delovne sile z medsebojnim priznavanjem diplom, izmenjavo študentov in podobnimi ukrepi.«

2.1 RAZVOJ NOTRANJEGA TRGA

V letih po koncu druge svetovne vojne so številni obveščeni analitiki videli evropsko prihodnost v socializmu in v visoki stopnji državnega nadzora nad gospodarstvom ter v zmanjšanju obsega svobode ljudi in gospodarske konkurence, medtem pa so bile možnosti za ekonomsko in politično svobodo slabe. V naslednjih dveh desetletjih je zahodna Evropa to »naravno usmeritev« radikalno spremenila, tako da je do sredine šestdesetih let konkurenca pridobila ugled in podporo, ki ju je izgubila pred desetletji, gospodarstvo pa je ponovno pridobilo osrednje mesto (Hojnik, 2009, str. 247).

Rimska pogodba je bila podpisana 25. marca 1957 na Kapitolu v Rimu, njen glavni cilj pa je bil vzpostaviti ekonomsko integracijo držav članic EGS. Ustanovitelji Skupnosti, ki so bili ambicioznejši kot ustanovitelji mnogih drugih ekonomskih povezav, so kot konkretno obliko ekonomske integracije izbrali skupni trg. Pravne temelje skupnega trga je postavila Pogodba o Evropski skupnosti (PES). V njenem 2. členu je določeno, da je naloga Skupnosti vzpostaviti skupni trg, v 3. členu pa je zapisano, da je ena od dejavnosti Skupnosti tudi oblikovanje notranjega trga, na katerem so odpravljene meje med državami članicami, kar zadeva pretok blaga, oseb, storitev in kapitala. Te štiri dimenzije

skupnega trga je Sodišče Evropske skupnosti (ES) poimenovalo freedoms (svoboščine). PES je med državami članicami vzpostavila carinsko unijo, kar pomeni, da so med državami članicami carine in dajatve z enakim učinkom prepovedane, poleg tega pa je vzpostavljena tudi skupna carinska tarifa do tretjih držav (države, ki niso v EU). Kasneje je določila o carinski uniji dopolnila prepoved diskriminatorne notranje obdavčitve (90. člen). Načela Rimske pogodbe so postavila pravni temelj skupnega trga v obliki negativne in pozitivne integracije, kasneje pa je Sodišče ES radikalno spremenilo naravo tako negativne kot tudi pozitivne integracije (Hojnik, 2009, str. 247 in 248).

Kljub naporom Sodišča ES in Komisije skupni evropski trg še zdaleč ni bil podoben enotnemu trgu, kar so ugotovili v »Beli knjigi o vzpostavitvi notranjega trga«. Glavni razlogi za to so bili (Dolceta, 2012):

- zamude pri carinjenju in upravni stroški za trgovanje v Skupnosti,
- razlike med državami glede fitosanitarnih in veterinarskih standardih, zaradi katerih so bila potrebna preverjanja na mejah,
- formalnosti na mejah za namene statistične obdelave,
- razlike med državami glede tehničnih pravil in standardov za industrijske proizvode,
- pomanjkanje odprtosti pri javnih naročilih za tuje dobavitelje,
- omejitve svobode storitev in ustanavljanja podjetij z določenim dejavnostmi,
- razlike med stopnjami davka na dodano vrednost in trošarin, ki jih ureja pravilo o namembnosti in ki jih je treba prilagoditi na meji ciljne države članice,
- uporaba denarnih nadomestil v trgovini v Skupnosti za nekatere kmetijske proizvode v skladu s pravili skupne kmetijske politike,
- dovolilnice za tovorni cestni promet in preverjanja, kako vozila ustrezajo različnim državnim predpisom.

V Beli knjigi o vzpostavitvi notranjega trga je Komisija navedla dvesto devetinsedemdeset pravnih ukrepov, potrebnih za odpravo vseh fizičnih, tehničnih in davčnih trgovinskih ovir znotraj Skupnosti, poleg tega pa je oblikovala tudi program za vzpostavitev notranjega trga do leta 1992. Z enotnim evropskim aktom, ki je stopil v veljavo 1. julija 1982, je bil sprejet program oblikovanja notranjega trga. Institucionalni sistem Skupnosti se je z enotnim evropskim aktom bistveno spremenil, tako je lahko s ponovno uvedbo večinskega glasovanja v Svetu Skupnost odločbe sprejemala bolj učinkovito, delovala hitreje in bolj demokratično. V enotnem evropskem aktu je bil kot rok za oblikovanje notranjega trga, področja brez notranjih ovir za prost pretok blaga, oseb, storitev in kapitala, določen 31. december 1992. Kljub temu, da je bilo veliko določil, ki jih je bilo treba še sprejeti, je bil do leta 1993 notranji trg v veliki meri vzpostavljen (Hojnik, 2009, str. 247 in 248).

3 PROST PRETOK BLAGA

3.1 SVOBODNA TRGOVINA IN PROTEKCIONIZEM

Vsaka suverena oblast na določenem ozemlju se ukvarja z osnovno ekonomsko-politično dilemo, ali umakniti oblast s trga in prepustiti njegovo urejanje samim tržnim silam ali pa zaščititi gospodarstvo na določenem ozemlju s prisilnim urejanjem trga. Pri urejanju trga si torej nasproti stojita dve instituciji: oblast (v prvi vrsti državna) ter sam trg kot vir zakonitosti (Hojnik, 2011, str. 18).

To nasprotje vodi do ene največjih mednarodnih razprav vseh časov glede konflikta med protekcionizmom in svobodno trgovino. Na eni strani so zagovorniki svobodne trgovine, ki najboljši način za doseganje narodne in svetovne blaginje običajno vidijo v ohranjanju svobodne izmenjave blaga in storitev z drugimi narodi. Narode silijo k sodelovanju, ker menijo, da mednarodna delitev dela vodi do vzajemne odvisnosti, rezultat tega pa je mir na svetu. Na drugi strani pa zagovorniki protekcionizma stremijo k zaščiti domače industrije, kmetijstva in delovnih mest tako, da zagovarjajo omejitve uvoza. Splošno pa naj bi bilo znano, da so v preteklosti vse razvite države, dokler se niso razvile do stopnje, ki jim je omogočila korist od svobodne trgovine, uporabljali protekcionizem (prav tam).

Z dilemo izbire med svobodno trgovino in protekcionizmom (kljub temu, da je gospodarstvo EU znano kot eno najbogatejših na svetu) se ukvarjajo posamezne države članice EU med seboj v notranjih razmerjih, prav tako pa tudi EU kot celota v razmerjih do tretjih držav (Hojnik, 2011, str. 19).

3.1.1 DRŽAVNI PROTEKCIONIZEM

Izraz protekcionizem označuje teorijo in politiko, katere namen je podpreti domače gospodarstvo, se pravi zagovarja zaščito domače proizvodnje pred tujo konkurenco in intervencijo oblasti v trgovinski sistem. Instrumente protekcionizma razvrščamo na tiste, ki omejujejo mednarodno trgovino prek količine (npr. kontingenti, devizne kvote, dovoljena, prepovedi), ter tiste, s katerimi se mednarodna trgovina omejuje prek sprememb cen (npr. davki, premije, subvencije, carine, takse). Protekcionizem je torej ekonomska politika, ki z uporabo instrumentov protekcionizma ščiti nacionalno proizvodno bazo pred učinki tuje konkurence (prav tam).

Hojnikova (2010) pravi, da protekcionizem običajno primerjajo z merkantilizmom – idejo, da je koristno vzdrževati pozitivno trgovinsko bilanco in s tem ciljem pospeševati izvoz in omejevati uvoz.

Gledano s strani mednarodnih trgovinskih tokov ločimo dve različici protekcionizma. Razlika med njima je v namenu carine (pri prvi se carine poberejo, pri drugi ne). V

preteklosti so protekcionizem poznali kot ekonomsko politiko, ki je imela cilj omejiti davke na domačo industrijo in delo, zato se je za financiranje države zanašala na pobiranje carin. Tradicionalna protekcionistična teorija poudarja zmanjševanje davkov na domače delo in prihranke, kar pa pokrijejo višje carine za tuje proizvode. Zagovorniki svobodne trgovine pa uporabljajo povsem nasprotno logiko, ki poudarja odpravo carin na tuje proizvode, izgubo v prihodkih pa pokrije domače gospodarstvo. Cilj opisane oblike protekcionizma je maksimirati fiskalne obveznosti na tuje proizvode, rezultat tega pa je znižanje in odprava drugih oblik domačih davkov. Protekcionizem torej uporablja carine kot sredstvo za financiranje potreb države (Hojnik, 2010, str. 33).

Kasneje, v času velikih sprememb, je v mednarodni trgovini nastal novi protekcionizem. Zagovorniki sodobnega protekcionizma drugače od starejših zahtevajo določitev tolikšnih carin, da bi potrošnike prisilili v nakup domačega proizvoda. Pri tej obliki protekcionizma pa država od uvoznikov ne pobira nobenih carin, saj slednji zaradi njih ne bi morali konkurirati domačim proizvajalcem (Hojnik, 2010, str. 34).

3.1.2 LIBERALISTI

Popolnoma nasprotni pogledom zagovornikov protekcionizma so pogledi zagovornikov svobodne trgovine oz. liberalistov. Svobodna trgovina je sistem ekonomskih odnosov s tujino, pri katerem se ne srečujemo z zakonskimi in drugimi omejitvami za mednarodni pretok blaga, storitev in kapitala (Hojnik, 2011, str. 24). Hojnik (2010) pravi v svoji knjigi: »Svobodna trgovina temelji na vrsti predpostavk, od katerih so najpomembnejše: da imajo države enak dostop do tehnologije, da v vseh državah obstaja polna zaposlenost ter da imajo vse države enake pogoje dostopa do drugih trgov, vključno s finančnimi.«

Svobodni trg deluje tako, da je uspeh posamezne vrste blaga in storitev odvisen zgolj od zadovoljstva potrošnikov in ne od drugih dejavnikov, kot so npr. višje obdavčitve tujega blaga. Svobodna trgovina torej pomeni neomejen pretok blaga in storitev med državami. Liberalisti menijo, da vsaka trgovinska ovira nekomu povzroča stroške ter da svobodna trgovina zaradi prostovoljnosti koristi udeleženi stranem; omejevanje prostovoljne menjave pa omejuje trgovino in s tem tudi kopičenje bogastva (Hojnik, 2010, str. 36).

Tako kot pri protekcionizmu sta se tudi pri liberalistih v zgodovini oblikovali dve skupini trditve v podporo svobodni nabavi dobrin v tujini in svobodni trgovini v širšem pomenu. Prve trditve imajo ekonomski značaj. Zagovorniki te skupine trditve so mnenja, da je svobodna trgovina pomembna zaradi denarja, ker zaradi nje družba postane bogatejša. Zagovorniki druge skupine trditve pa so bolj družbeno usmerjeni, kajti navajajo višje vrednote, kot je denar (prav tam).

Največji zagovornik svobodne trgovine in skupnega trga je v današnjem času Svetovna trgovinska organizacija (STO). Začetki organiziranega pristopa k mednarodnemu gospodarstvu segajo v leto 1944, ko so udeleženci konference v Bretton Woodsu oblikovali tri organizacije z namenom, da bi le-te pomagale urejati mednarodno

gospodarstvo. Te tri organizacije so bile Mednarodni denarni sklad, Svetovna banka ter Splošni sporazum o carinah in trgovini (GATT), ki ga je kasneje zamenjala STO. Prva dva, skupaj s STO, še danes ostajata središče svetovnega gospodarstva (Hojnik, 2010, str. 37 in 38).

3.1.3 EKONOMSKE INTEGRACIJE

Regionalna integracija je oblika sporazuma med protekcionizmom in svobodno trgovino. Deluje tako, da znotraj skupine vzpostavlja svobodno trgovino, do držav izven skupine pa deluje protekcionistično – tako, da morajo te države, če hočejo prodreti na »skupni trg«, plačevati razne dajatve. Ni treba, da vsaka država sama ureja tržna vprašanja, posamezne države se lahko med seboj dogovorijo o skupnem urejanju trga in dopuščanju dostopa storitev in proizvodov na vzajemni trg. Države imajo večjo korist od svobodne trgovine, če v dogovoru sodeluje več držav. Pri velikem številu držav pa se mnogi dogovorijo za ustanovitev skupne institucije, katere naloga je nadzorovanje spoštovanja dogovorov (Hojnik, 2010, str, 41).

Marok (2009) ugotavlja, da ekonomska integracija nastane, ko se posamezna gospodarstva združijo v večje prostotrgovinske regije, ki diskriminatorno do tretjih držav odstranijo ovire pri trgovanju med seboj in ustanovijo določene elemente sodelovanja. Pri tem diskriminacija do držav, ki niso v uniji, ne sme presegati stopnje diskriminacije, ki bi jo države, združene v unijo, imele do tretjih držav, tudi če se ne bi združile.

Fojkar (2009) pravi: »bistvo integracije je, da se znotraj integrirane skupine odstranijo prepreke za trgovanje in se s prostim gibanjem proizvodnih faktorjev izrabljajo možnosti za specializacijo, medtem ko se dežele zunaj regije diskriminirajo«. Glavni razlog za oblikovanje ekonomske integracije je ta, da pospešeno medsebojno ekonomsko sodelovanje skupaj s skupnim trgov brez ovir pretoka blaga in storitev pripelje do ugodnih političnih in ekonomskih učinkov (Fojkar, 2009, str. 3).

Zapletenost ekonomskih integracij ter različne stopnje povezanosti držav je analitike pripeljalo do tega, da integracije delijo glede na stopnjo sodelovanja in povezanosti držav znotraj integracije. Balassa je bil prvi, ki je začel razlikovati med različnimi stopnjami integracij. Leta 1961 je razdelil ekonomsko integracijo (s to razdelitvijo pa si še danes pri opisovanju oblik integracije pomagajo drugi ekonomski analitiki) na pet stopenj (Marok, 2009, str. 2 in 3):

- **Prosto trgovinsko območje** (Free trade area – FTA) pomeni, da članice odstranijo vse ovire pri trgovanju med seboj, do tretjih držav pa še vedno ohranijo svojo politiko trgovanja. Ker pa bi se v tem primeru lahko zgodilo, da bi uvoznik iz tretje države skušal svoje produkte uvoziti v članico FTA z višjimi tarifami prek druge države članice, ki ima nižje tarife, države uvedejo pravila o poreklu blaga, po katerih se mora jasno videti, iz katere države izhaja uvoženo blago.

- **Carinska unija** je prosto trgovinsko območje, kjer države članice poleg odstranitve vseh ovir pri trgovanju med seboj vzpostavijo tudi enotno zunanjetrgovinsko politiko do tretjih držav (na primer enako visoke tarife na uvoz blaga iz tretjih držav).
- **Skupni trg** je carinska unija, v kateri je dovoljen tudi prosti pretok produkcijskih faktorjev. Na skupnem trgu imajo torej državljani držav članic t. i. štiri svoboščine: prost pretok dobrin, storitev, dela in kapitala.
- **Ekonomska in monetarna unija** mora vključevati naslednje elemente: skupni trg; koordinacijo ali centralni nadzor monetarnih in fiskalnih politik; skupni denar ali popolno konvertibilnost med nacionalnimi valutami brez možnosti spreminjanja deviznih tečajev med njimi in skupno monetarno avtoriteto, ki igra vlogo centralne banke.
- **Politična unija** je unija, kjer države članice dobesedno postanejo ena država, centralna avtoriteta, potrebna pri takšni ekonomski uniji, pa ima funkcijo vlade v državi.

3.2 SPLOŠNO O PROSTEM PRETOKU BLAGA

Prost pretok blaga je poleg prostega pretoka oseb, storitev in kapitala ena od štirih svoboščin, ki so temeljne za delovanje notranjega trga EU. Prost pretok blaga je svoboščina, ki se nanaša na načelo, da nobena država članica ne sme postavljati kakršnih koli ovir za neko blago, ki je zakonito na trgu katere koli druge države EU. Pretok blaga mora biti znotraj držav članic EU čim bolj neoviran, k temu težijo tudi vsi ukrepi v zvezi s prometom blaga, predpisi, prostovoljni standardi, spremljajoča tehnična infrastruktura ter nadzor varnosti proizvodov na trgu. Vsi predpisi morajo biti v skladu, tako z evropskimi pravnimi akti kot tudi s prakso, uveljavljeno in usklajeno med državami članicami EU. Posamezna država sicer lahko izjemoma v nekaterih primerih ravna po svojih nacionalnih predpisih, vendar samo pod pogojem, da ta nacionalni predpis ne ovira trgovanja po nepotrebnem ter da s tem soglašajo ostale države članice EU (Kezunovič, 2003, str. 11). Pod pojmom »blago« razumemo izdelke, ki jih je mogoče vrednotiti v denarju in ki so lahko predmet poslovnih transakcij (Routledge, 2010, str. 174).

Hojnik (2010) citira sporočilo o notranjem trgu blaga iz leta 2007, kjer je Komisija pojasnila: »Notranji trg blaga je temeljni element evropskega povezovanja. Kar se je začelo pred 50 leti kot del carinske unije z ukinitvijo carin znotraj Evropske skupnosti z letom 1968 in z uvedbo skupne zunanje tarife, je z leti postalo eden od glavnih gradnikov moči in stabilnosti Evrope. Ne glede na veliko zapletenost in obseg te naloge je Skupnosti razmeroma hitro uspelo vzpostaviti pravni okvir, ki je izboljšal vsakdanjik državljanov in podjetij. Notranji trg blaga ni samo glavni katalizator rasti znotraj Skupnosti, temveč ima tudi močan vpliv na zmogljivost EU pri mednarodni konkurenčnosti.« Prost pretok blaga je nosilni del skupnega trga in ima velik pomen tako za pravne kot tudi za fizične osebe (uvoznike, izvoznike in potrošnike). Za blago, ki se lahko prosto pretaka po notranjem trgu, se štejejo vsi proizvodi, ki imajo denarno vrednost in so lahko predmet trgovinske menjave. Po zakonu za blago veljajo tudi odpadki, kovanci (ki niso plačilno sredstvo),

elektrika itd. Prostega pretoka je deležno blago, ki je bilo proizvedeno v državah članicah EU, lahko pa tudi blago, proizvedeno v tretjih državah, v primeru, da je to izpolnilo vse uvozne formalnosti in predpisane carine (Hojnik, 2009, str. 250).

Notranji trg danes ponuja široko izbiro proizvodov skoraj petsto milijonom potrošnikom, ponudnikom na trgu pa omogoča boljši izkoristek načel ekonomije obsega. V prejšnjih desetletjih je bilo odpravljenih veliko trgovinskih ovir, še posebej tistih, ki so izhajale iz pravnih razlik med različnimi pravnimi redi. Trgovinske ovire so nadomestili poenotena pravila, standardi in postopki. Mnogi vidiki trgovine še vedno ostajajo neenotni, v takšnih primerih pa Pogodba o delovanju EU (PDEU) preprečuje državam članicam postavljanje trgovinskih ovir (Hojnik 2010, str. 60).

Za zagotovitev prostega pretoka blaga je bilo treba odstraniti vrsto ovir, ki jih običajno delimo v tri skupine (Hojnik, 2009, str. 250):

- carine in dajatve s carinam enakim učinkom (členi 28–33 PDEU);
- količinske omejitve in vsi ukrepi z enakim učinkom (členi 34–37 PDEU);
- diskriminatorno obravnavanje uvoženega blaga pri notranji obdavčitvi (110. Člen PDEU).

3.2.1 DOLOČILA O PROSTEM PRETOKU BLAGA

Prost pretok blaga, ki predstavlja glavni temelj za delovanje notranjega trga, ureja vrsta določil PDEU. V PDEU je zapisano, da je prosti pretok blaga zagotovljen tako, da so zanj prepovedane finančne prepreke. Tako je po 30. členu PDEU državam članicam prepovedano naložiti dajatve pri uvozu izdelkov iz druge države članice, prav tako so dajatve prepovedane pri izvozu v druge države članice. V členu 110 PDEU je prepovedano izdelke iz drugih držav članic bolj obdavčiti kot domače. V 34.–36. členu PDEU pa so prepovedane tudi omejitve trgovanja, ki niso finančne narave (Ferčič et al., 2011, str. 125 in 126).

Uvozniki in izvozniki se lahko pred svojimi domačimi sodišči in ostalimi državnimi organi neposredno sklicujejo na določila PDEU, ki se nanašajo na prosti pretok blaga, ker imajo ta neposredni učinek. Na tem področju so za veliko znamenitih odločb Sodišča EU prek predhodnih vprašanj, ki so jih postavljala njihova domača sodišča, poskrbeli predvsem nezadovoljni trgovci. Različne države pa so se morale zagovarjati pred Komisijo, ker so kršili pravo EU na podlagi člena 258 PDEU (prav tam).

Glavne določbe, ki urejajo prosti pretok blaga, so (prav tam):

- člen 34 PDEU, ki se nanaša na uvoz znotraj EU in prepoveduje količinske omejitve in vse ukrepe z enakim učinkom med državami članicami;
- člen 35 PDEU, ki se nanaša na izvoz iz ene države članice v drugo in podobno prepoveduje količinske omejitve in vse ukrepe z enakim učinkom, ter

- člen 36 PDEU, v katerem so določena odstopanja od svoboščin notranjega trga iz členov 34 in 35 PDEU, ki so upravičena iz nekaterih posebnih razlogov.

3.3 CARINSKA UNIJA

Med pravniki velja carinsko pravo za posebno področje, na katerem se ne dogaja nič kaj preveč zanimivega, pa vendar se ta neprestano razvija, mnogo vprašanj carinskega prava pa dobiva širši pomen. Carinska unija je glavni temelj EU tako s finančnega kot tudi pravnega vidika. Carine namreč predstavljajo pomemben vir lastnih dohodkov EU, obstoj carinske unije pa je trdno vezan na številna področja prava EU (Hojnik, 2010, str. 99).

Carinska unija se šteje za enega prvih uspehov EU. Njeni poglobitni novosti, ki ju je prinesla v EU, sta odprava carin na nacionalnih mejah držav članic EU in skupni sistem za obdavčitev uvoza za tretje države. Carinike, ki smo jih prej videli na vseh nacionalnih mejah, danes večinoma srečamo na zunanjih mejah EU. Tam skrbijo predvsem za prost pretok trgovine, pomembno vlogo pa imajo tudi pri nalogah, ki so povezane z varnostjo evropskih državljanov. Carinska unija predstavlja enoten trgovinski prostor, kjer blago prosto kroži, pri tem pa ni pomembno, ali je blago evropskega porekla ali pa je bilo uvoženo od drugod. Švedski televizijski sprejemnik je tako mogoče poslati v Avstrijo brez plačila dajatve in brez carinske kontrole (Evropska unija, 2012). Da prosto kroženje blaga na notranjem trgu EU ne velja le za blago, ki izvira iz držav članic, marveč tudi za blago, ki je izdelano v tretjih državah, je zaslužen enotni režim na zunanjih mejah (Ferčič et al., 2011, str. 126). Za mobilni telefon, ki je bil izdelan v Južni Koreji, se plača carina samo takrat, ko mobilni telefon prvič vstopi na ozemlje EU, kasneje lahko telefon prosto kroži po državah članicah EU (Evropska unija, 2012). Dogovor glede enotnega režima na zunanjih mejah je nastal, ker bi drugače vse tretje države uvažale blago v tisto državo članico, ki bi imela najcenejši uvozni režim (Ferčič et al., 2011, str. 126).

Kljub temu, da se je število carinskih mej na območju EU silovito zmanjšalo, ostaja delo carinikov zelo pomembno, kajti vsakodnevno se v EU uvozijo ogromne količine blaga. Cariniki na leto pregledajo skoraj dvajset odstotkov vsega svetovnega uvoza, kar znese več kot dve milijardi ton blaga. Letno imajo carinske službe opravka z več kot sto milijonov carinskih deklaracij (Evropska unija, 2012).

Cariniki varujejo državljane EU in opravljajo številne naloge (prav tam):

- uveljavljajo predpise, ki varujejo okolje, naše zdravje in varnost (zavrnejo na primer okužena živila ali morebitne nevarne električne naprave),
- preverjajo zakonitost izvoza občutljive tehnologije (ki bi se lahko uporabila za izdelavo jedrskega ali kemičnega orožja),
- odkrivajo ponarejene in piratske izdelke, in tako varujejo zdravje in varnost prebivalcev EU ter delo tistih, ki so zaposleni pri zakonitih proizvajalcih,
- preverjajo, ali ne gre pri ljudeh, ki potujejo z velikimi količinami denarja (ali njegove protivrednosti), za pranje denarja ali utajo davkov,

- skupaj s policijo in priseljenskimi službami preprečujejo trgovino z ljudmi, mamili, pornografijo in orožjem in s tem organizirani kriminal in terorizem,
- varujejo ogrožene vrste, se pravi, preverjajo trgovanje s slonovino, zaščitnimi živalmi, pticami in rastlinami,
- varujejo evropsko kulturno dediščino, tako da so pozorni na tihotapljenje umetnin.

Pomembna naloga carinikov pa je tudi odkrivanje in preprečevanje goljufij (prav tam):

- Evropska unija ima nižje tarife za številne uvožene izdelke iz revnih držav, zato poskušajo nekateri uvozniki z lažnimi potrdili o izvoru blaga uvrstiti uvožene izdelke iz teh držav v nižji tarifni razred,
- goljufanje pri izjavah o davku na dodano vrednost in plačilih, s katerimi nepošteni podjetniki prijavljajo navidezne posle,
- izogibanje trošarinam na izdelke, kot so cigarete, zaradi česar vlade izgubijo davčne prilive, nujne za javno porabo.

Glavna razlika med carinsko unijo in območjem proste trgovine je v tem, da slednji ne pozna enotnega sistema obdavčitve na zunanjih mejah. Na območju proste trgovine se tako lahko pretaka samo blago, ki je bilo izdelano v eni izmed držav članic EU. Za dokaz, da je to blago res proizvedeno v državi članici, si mora pridobiti poseben certifikat o poreklu. V carinski uniji teh certifikatov neki tuj proizvod ne potrebuje, kajti blago dobi povsem enak položaj kot »domače blago«, ki je bilo izdelano v državi članici EU, takoj ko prvič vstopi v območje EU (Ferčič et al., 2011, str. 126).

Ideja o nastanku carinske unije se je uresničila 1. julija leta 1968 in je v takratnem času veljala za velik uspeh, vzpostavljena je bila namreč predčasno, še pred iztekom napovedanega roka. Danes se je navdušenje nad tem dosežkom že poleglo. EU je šla korak naprej in uspehe carinske unije so zasenčili uspehi monetarne unije. Navkljub vsemu je znano, da brez nastanka carinske unije ne bi bilo EU, določbe PDEU glede carinske unije pa so za delovanje EU pomembne še danes, čeprav imajo države članice sedaj na fiskalnem področju največ težav z neposrednimi davki, in ne več s carinami (Hojnik, 2010, str. 99 in 100).

Carinska unija EU pa ni pomembna samo na območju EU, ampak tudi za tretje države, ki so se vedno zanimale za carinsko pravo EU, in tako vplivale na razvoj carinske unije. Carinska unija je tako orodje, s pomočjo katerega se gradijo mednarodni odnosi z državami izven območja EU (prav tam).

3.3.1 CARINSKI STATUS BLAGA

Carinski status blaga pomeni, da gre za skupnostno ali neskupnostno blago.

»Skupnostno blago« pomeni blago, ki je (Carinska uprava RS, 2012):

- v celoti pridobljeno na carinskem območju Skupnosti pod pogoji iz člena 23 carinskega zakonika in ne vsebuje blaga, uvoženega iz držav ali iz območij, ki niso del carinskega območja Skupnosti,
- uvoženo iz držav ali iz ozemelj, ki niso del carinskega območja Skupnosti, in je sproščeno v prost promet v Skupnosti,
- pridobljeno ali proizvedeno na carinskem območju Skupnosti ali izključno iz blaga, navedenega v drugi alineji, ali iz blaga, navedenega v prvi in drugi alineji.

»Neskupnostno blago« pomeni vse blago, ki (prav tam):

- ni v celoti pridobljeno ali proizvedeno na carinskem območju Skupnosti,
- je bilo uvoženo iz držav ali iz območij, ki niso del carinskega območja Skupnosti in ki ni bilo sproščeno v prost promet.

Carinska uprava RS (2012) na svojem spletnem portalu razlaga: »Skupnostno blago izgubi svoj status, kadar dejansko zapusti carinsko območje Skupnosti (kar pa ne vpliva na člena 163 in 164 carinskega zakonika, ki omogočata gibanje skupnostnega blaga od enega do drugega kraja na carinskem območju Skupnosti, ne da bi pri prečkanju ozemlja tretje države spremenilo svoj carinski status) ali če je tako določeno s predpisi.«

3.3.2 SKUPNA CARINSKA TARIFA

Že vse od nastanka notranjega trga ES so zbrisane nacionalne meje znotraj EU, se pravi, blago lahko prosto potuje od ene države članice do druge (Carinska uprava RS, 2012). Skupna carinska tarifa se uporablja za vse blago, ki je uvoženo v EU iz tretjih držav, kot sta npr. Japonska ali ZDA. Višina uvoznih dajatev pa ni vedno ista, spreminja se glede na to, kaj se uvaža in iz kje se uvaža, na višino dajatev pa vpliva tudi ekonomska pomembnost blaga (Routledge, 2010, str. 175). Carinska tarifa je sestavljena iz dajatev, ki se plačajo za vsako vrsto blaga, ter iz kombinirane nomenklature. V slednji je vse blago, ki je lahko predmet mednarodne trgovine, razporejeno v oddelke, poglavja, tarifne številke ter podštevilke, v njej pa so določene tudi carinske stopnje. Tarifa je torej zbirka zakonodaje in ne samo en predpis. S skupno carinsko tarifo je Skupnost poskrbela, da lahko na notranji trg EU prodrejo tudi tuji izdelki, ker bi lahko drugače posamezne države članice EU z visokimi uvoznimi dajatvami odvrnile tuje proizvajalce od uvoza blaga v EU (Carinska uprava RS, 2012).

Carinska tarifa Evropske skupnosti vsebuje (prav tam):

- kombinirano nomenklaturu blaga;
- druge nomenklature, ki v celoti ali delno temeljijo na kombinirani nomenklaturi ali jo dodatno razčlenjujejo;
- stopnje in druge podlage za izračun, ki običajno veljajo za blago, zajeto v kombinirani nomenklaturi;
- carine, kmetijske dajatve in druge uvozne dajatve, določene v okviru skupne kmetijske politike;

- preferencialne tarifne ukrepe iz sporazumov, ki jih je Skupnost sklenila z nekaterimi državami ali skupinami držav in ki predvidevajo podelitev preferencialne tarifne obravnave;
- preferencialne tarifne ukrepe, ki jih je skupnost enostransko sprejela za nekatere države, skupine držav ali območja;
- avtonomne opustitvene ukrepe, ki predvidevajo zmanjšanje ali oprostitev uvoznih dajatev;
- druge tarifne ukrepe, ki so predvideni po drugi zakonodaji Skupnosti.

3.4 CARINE IN DAJATVE Z ENAKIM UČINKOM

Pravila o prostem pretoku blaga skrbijo za zaščito uvoženega blaga iz tretje države tako, da za slednjega ni treba plačati dodatnih dajatev, kot so npr. carine. Tuje blago dobi torej enak položaj kot domače takoj, ko prvič prečka zunanjo mejo EU. PDEU tako preprečuje carinske dajatve na uvoz in izvoz ter vse dajatve z enakim učinkom (člen 30 PDEU, prejšnji člen 25 PES). Prepoved velja za blago, ki je znotraj območja EU v prostem prometu, ni pa pomembno, ali je bilo blago izdelano v državi članici ali pa je bilo uvoženo iz tretjih držav. Prepoved pa ne velja takrat, ko carinski organi uvoženo blago začasno uskladiščijo, preden ga pregledajo in spustijo v prosti promet (Hojnik 2010, str. 114).

3.4.1 PREPOVED CARIN

Carine so dajatev, ki omejuje prosti pretok blaga. Treba jih je plačati za blago, ki prečka mejo. Danes so takšne dajatve po PDEU med državami članicami strogo prepovedane. Države članice se te prepovedi držijo, kajti carine so preveč »prosojne«, zato se jih ne da prikriti. Notranje carine so bile torej do danes po vsej EU odstranjene, bolj vztrajne pa so bile dajatve z enakim učinkom (Hojnik, 2010, str. 115) in (Ferčič et al., 2011, str. 127).

3.4.2 PREPOVED DAJATEV Z ENAKIM UČINKOM

(Ferčič et al., 2011, str. 127) navaja: »V skladu s stalno prakso Sodišča EU so dajatve z enakim učinkom vse finančne obremenitve, ki jih država članica enostransko naloži v zvezi s prehodom meje, ne glede na njihov namen, naravo, strukturo ali poimenovanje, in imajo enak učinek kot carine.«

Za delovanje carinske unije ima večji pomen prepoved dajatev z enakim učinkom kot carine same. Uvozne dajatve, ki so bile pobrane, čeprav v skladu s PDEU ne bi smele biti, so jih na zahtevo tretje države, države članice, dolžne vrniti. Države članice pri uvozu blaga v njihovo trgovinsko območje carin ne nalagajo več, pač pa za zaščito domačega gospodarstva uporabljajo precej bolj prikrite prijeme, s katerimi se omeji pretok tujega blaga. Tu je govora o različnih dajatvah, povezanih predvsem s stroški statističnega spremljanja blagovne menjave, carinskimi, sanitarnimi in podobnimi pregledi. Države članice so se na pobudo Komisije in Sodišča EU odločile, da so pripravljene sodelovati tudi pri odpravi takšnih dajatev (Hojnik, 2010, str. 116).

Prepoved dajatev z enakim učinkom velja samo za uvoženo blago, ker ta zaradi dajatev ni v istem položaju kot domače blago, zato mu le stežka konkurira. Pri prepovedi ni pomembno, v katere namene gredo pridobljena sredstva z dajatvijo, četudi bi šle v sklade, ki so namenjeni npr. izboljšanju socialne varnosti, varstvu okolja in podobno. Dajatve so prepovedane ne glede na višino dajatev, pomembno pa ni niti to, ali se dajatev zaračuna na meji ali pozneje. Dajatev se ne sme naložiti tudi kot vrnitev stroškov pregleda, ki ga naloži država članica (Ferčič et al., 2011, str. 127).

Dajatve z enakim učinkom so prepovedane predvsem zato, ker so diskriminacijske do tujega blaga, ker ta zaradi njih pride v slabši položaj kot domače blago. Obstaja pa tudi ne tako pogosta prepoved dajatev na izvoz. Te dajatve ovirajo trgovino med državami članicami, ne pa tudi trgovine znotraj posamezne države. Primer prepovedi dajatve na izvoz je izvoz nacionalnih umetniških del v druge države članice (prav tam).

PDEU ne ureja področja o dajatvah z enakim učinkom, kot so carine, pač pa je to področje opredelilo Sodišče EU. Hojnik (2010, str. 116 in 117) citira besedilo Sodišča EU, ko je to definiralo dajatve z enakim učinkom, kot so carine: »Vsaka denarna dajatev ne glede na njeno višino, njen namen in način uporabe, ki na podlagi enostranske odločitve posamezne države obremenjuje domače in tuje blago, kadar to prečka mejo, in ki je strogo gledano ne moremo označiti za carinsko dajatev, je dajatev z enakim učinkom (...). Pri tem ni pomembno, ali ima država, ki jo pobira, od nje korist, ali je dajatev diskriminatorna ali protekcionistična in ali blago, ki ga ta dajatev bremeni, konkurira kakšnemu domačemu izdelku.«

Sodišča EU so s členom 30 PDEU (prejšnji člen 25 PES) prepovedale dajatve držav članic, ki izpolnjujejo naslednje pogoje (Hojnik 2010, str. 118 in 119):

- gre za denarne dajatve,
- njihova višina in namen uporabe sta nepomembna,
- dajatev je lahko uvedena z državnim ukrepom, ukrepom javnih organov, ali je rezultat pogodbe med posamezniki,
- uporabniki pridobljenih sredstev niso pomembni,
- čas in kraj dajatve nista pomembna,
- dajatev mora biti naložena zaradi prehoda blaga čez mejo ali pri tem prehodu.

Poleg dajatev z enakim učinkom, kot ga imajo carine, obstajajo tri vrste dajatev, ki so prvim sicer podobne, toda niso prepovedane, zato jih trgovci morajo plačati (Ferčič et al., 2011, str. 127):

- plačilo nadomestil, ki pomenijo zgolj povračilo stroškov za opravljanje storitev ob prehodu blaga čez mejo,
- plačilo stroškov pregledov, ki jih je naložila EU, in
- plačilo davkov, s katerimi je obremenjeno tudi domače blago (notranje davščine).

3.5 KOLIČINSKE OMEJITVE

Države članice skušajo zaščititi z orodjem količinskih omejitev uvoza svoje domače proizvajalce pred tujimi proizvajalci, ki na trg pošiljajo enake ali podobne izdelke. Količinske omejitve so tako velika ovira pri mednarodnem trgovanju (Brglez 2009, str. 2).

Količinske omejitve si razlagamo predvsem kot deleže, se pravi uvožene in izvožene količine blaga kot ukrepe, s katerimi država v določenem obdobju za posamezno blago omeji uvoz in izvoz. To naredi tako, da določi maksimalno dovoljeno količino, ki se lahko uvozi ali izvozi v državo članico. Količinske omejitve pomenijo oviro pri prostem pretoku tujega blaga. To je v nasprotju z delovanjem notranjega trga, zato so količinske omejitve že od samega začetka prepovedane, prav tako kot je prepovedana popolna prepoved uvoza. Količinskih omejitev države članice niso uporabljale velikokrat (ker so podobno kot carine transparentne, in se jih težko prikrije), zato so bile tudi zelo redko predmet sodnih postopkov. Več odločb je Sodišče EU izdalo zaradi ukrepov z enakim učinkom. Sčasoma je količinske omejitve doletela ista usoda kot carine – postopoma so se odpravile (Ferčič et al., 2011, str. 131).

Brglez (2009, str. 2) citira Sodišče EU, ko je v zadevi Geddo podalo definicijo količinskih omejitev: »Prepoved količinskih omejitev zajema vse ukrepe, ki popolno ali delno omejijo uvoz, izvoz ali tranzit blaga v državi članici.«

Kljub prepovedi količinskih omejitev za trgovanje med državami članicami pa Evropska zakonodaja v okviru skupne trgovinske politike, sicer iz opravičljivih razlogov in v izjemnih okoliščinah še dovoljuje količinske omejitve na uvoz blaga iz tretjih držav. Pred podpisom Lizbonske pogodbe je člen 134 PES državam članicam omogočal, da od Komisije dobijo dovoljene, da lahko same sprejmejo potrebne ukrepe, ki bi zmanjšale uvoz tujega blaga (Hojnik, 2010, str. 182).

3.6 PREPOVED DISKRIMINATORNE NOTRANJE OBDAVČITVE BLAGA

Brglez (2009, str. 5) pravi: »O diskriminatornih ukrepih govorimo takrat, ko uvoženo blago ni v enakem položaju kot domači proizvodi, čeprav po objektivnih kriterijih razlikovanja ne bi smelo biti.« 110 člen PDEU zapoveduje, da države članice ne smejo proizvoda, uvoženega iz druge države članice, obdavčiti bolj kot blaga, ki je izdelano doma. Enako mora biti tudi notranje davčno breme, zlasti davek na dodano vrednost (DDV) in trošarine. Država članica mora iz tega razloga pri obdavčitvi uvoženega izdelka upoštevati tudi davke, ki so bili plačani v drugi državi članici (Ferčič et al., 2011, str. 128).

Ferčič (2011, str. 129) razlaga: »Če oseba živi v Sloveniji, kupi osebni avtomobil v Italiji in ga uvozi v Slovenijo, je v nabavno ceno avtomobila načeloma vključen tudi italijanski DDV (IVA), ki znaša osemnajst odstotkov. Če bi bilo ob uvozu v Slovenijo treba plačati normalni slovenski DDV (dvajset odstotkov), bi bila to prepovedana davčna diskriminacija, ker je bil uvoženi avtomobil obdavčen s kar osemindeset odstotnim DDV, medtem ko bi

bilo treba pri nakupu v Sloveniji izdelanega avtomobila plačati le dvajset odstotni DDV. Slovenija mora torej upoštevati v Italiji plačan DDV in lahko zaračuna le razliko dveh odstotkov do višjega slovenskega DDV.« Ta primer je naveden povsem teoretično, kajti EU pozna posebno ureditev glede obdavčevanja novih prevoznih sredstev. V resničnem primeru se avto obdavčuje po načelu namembe države. To pomeni, da če slovenska fizična oseba kupi novo prevozno sredstvo v tuji državi in ga pripelje v Slovenijo, plača DDV v Sloveniji in ne v državi, kjer je prevozno sredstvo kupila (Ferčič et al., 2011, str. 129).

Države članice se morajo na podlagi člena 110 PDEU držati dveh različnih pravil. Na podlagi prvega pravila ne sme nobena izmed držav članic uvesti kakršnih koli posrednih ali neposrednih notranjih davkov na izdelke drugih držav članic, če so ti davki višji od posrednih ali neposrednih davkov, ki jih država članica uvede za enakovrstne domače izdelke. Druga obveza za države članice pa pravi, da nobena država članica ne sme uvesti takih notranjih davkov na izdelke druge države članice, s katerimi bi posredno zaščitila druge izdelke. Prvo pravilo jasno prepoveduje obdavčitev, ki je višja od domače, drugo pravilo pa temelji na zaščitnem učinku obdavčitve tujega izdelka, ne da bi obstajal kakšen jasen referenčni standard (Hojnik, 2010, str. 140).

4 PROST PRETOK OSEB

Prost pretok oseb daje državljanom EU in njihovim družinskim članom pravico, da se lahko prosto gibljejo in prebivajo tudi na ozemlju drugih držav članic. Tu je govora o vstopu, bivanju ter tudi delu državljanov EU in njegovih družinskih članov v drugi državi članici (Jurič 2009, str. 10). Prost pretok ljudi je, skupaj z ostalimi tremi svoboščinami, del sestava skupnega trga, kjer notranje meje ne obstajajo, osebe pa ne smejo biti ovirane pri svojem gibanju. Tako kot prost pretok blaga ukinja notranje meje oz. carine, prav tako tudi prost pretok oseb odpravlja nadzor ljudi na mejah med državami članicami. EU torej omogoča fizičnim in pravnim osebam, da lahko prostovoljno izbirajo kraj, kjer bodo bivali ter opravljali svojo ekonomsko dejavnost, ter jim daje pravico, da se lahko svobodno selijo znotraj celotnega ozemlja EU (Tratnik et al., 2004, str. 94).

Kot družinski člani se štejejo (Jurič 2009, str. 10):

- zakonec;
- zunajzakonski partner, s katerim je državljan EU po zakonodaji države članice sklenil registrirano partnersko skupnost, vendar samo če druga država članica obravnava registrirano partnersko skupnost enako kot zakonsko zvezo ter v skladu s pogoji, ki jih določa zakonodaja druge države članice;
- neposredni potomci, ki so mlajši od enaindvajset let ali so vzdrževane osebe, in potomci zakonca ali registriranega partnerja;
- vzdrževani neposredni sorodniki v ravni vrsti in sorodniki zakonca ali registriranega partnerja.

Tudi če imajo družinski člani državljanov EU državljanstvo tretjih držav, uživajo glede pretoka oseb enake pravice kot družinski člani, ki imajo evropsko državljanstvo (prav tam).

Prosto gibanje oseb ima dve »komponenti«, in sicer (prav tam):

- prosto gibanje delavcev (členi 45–48 PDEU) in
- svobodo ustanavljanja sedeža tistih, ki samostojno opravljajo svojo dejavnost ali poklic (členi 49–54 PDEU).

Za obe zgoraj naštetni skupini šteje, da se fizična oseba oz. podjetje nastani iz ene države članice v drugo, ker bo tam opravljala neko ekonomsko aktivnost. Obratno je pri prostem pretoku storitev, tam upravičenec občasno ponuja svojo storitev v drugi državi članici, sedež svoje ekonomske aktivnosti pa ostane v domači državi (prav tam).

Med prostim gibanjem delavcev in svobodo ustanavljanja sedeža je včasih težko potegniti ločnico, zato je prav, da si pogledamo, kaj je med njima razlika. Razlika je v vrsti oz.

načinu upravljanja ekonomske aktivnosti. Pri prostem gibanju delavcev je slednji v delovnem razmerju in opravlja svoje delo v odvisnosti od delodajalca. Pri svobodni ustanovitvi sedeža pa je govora o samozaposleni osebi, ki opravlja ekonomsko aktivnost samostojno. Razliko med njima je včasih tudi v praksi težko zaznati. V Evropi so se zadnjih deset let začele pojavljati velike odvetniške pisarne z več kot sto odvetniki, med katerimi je bil le majhen procent samozaposlenih, ostali pa so bili v delovnem razmerju. Pripadniki svobodnih poklicev bi morali opravljati svojo ekonomsko dejavnost samostojno, v tem primeru pa se ne ve, ali se mora odvetnik, ki ni samozaposlen, ampak je v delovnem razmerju, sklicevati na določila o prostem gibanju delavcev ali na določila o svobodi ustanavljanja sedeža (prav tam).

Primarno so osebe, ki jim je zagotovljeno svobodno gibanje na ozemlju EU, ekonomsko aktivne – delavci in samozaposleni. Kdo je delavec, je v sodni praksi pojasnilo Sodišče ES v t. i. tristopenjskem testu iz zadeve Lawrie-Blum (66/85) (Hojnik, 2009, str. 250):

- opravljati mora storitev, ki ji je mogoče pripisati neko ekonomsko vrednost;
- delati mora pod nadzorom druge osebe (delodajalca);
- za to dobi plačilo.

Delavcu poleg pravic za opravljanje storitev pripadajo tudi socialne pravice. Tako je poskrbljeno, da lahko delavec s seboj v drugo državo članico pripelje tudi svoje družinske člane in uživa družinsko življenje v državi gostiteljici. Otroci, zakonec in drugi vzdrževalni člani so v državi gostiteljici upravičeni do določenih socialnih pravic, še posebej do izobraževanja (prav tam).

Poleg družine delavca (otrok, zakoncev in drugih vzdrževanih članov), ki se lahko prosto gibljejo znotraj EU ne glede na to, da nimajo državljanstva EU, je priznana svoboda gibanja tudi drugim ekonomsko neaktivnim osebam. Tako je, na podlagi 21. člena PDEU (prejšnji člen 18 PES), ki priznava evropsko državljanstvo, dovoljena svoboda gibanja tudi študentom, turistom, bogatašem, upokojencem itd. Ta skupina ekonomsko neaktivnih oseb pa mora, če se hoče svobodno gibati na območju EU, izpolnjevati določene pogoje. Ti pogoji so zadostna finančna sredstva in urejeno zdravstveno zavarovanje. Pogoji so postavljeni zato, da se ne obremenjuje socialne blagajne države gostiteljice. V EU tako ne obstaja svobodno gibanje revežev, kot ga imajo v ZDA. Sodna praksa pa je priznala določene izjeme zaradi načela solidarnosti med državami članicami predvsem glede študentov (Hojnik, 2009, str. 250 in 251).

4.1 ZGODOVINSKI RAZVOJ PROSTEGA PRETOKA OSEB

Že od same ustanovitve EGS dalje so njeni ustanovitelji načrtovali, da naj ta ne bi vključevala samo prostega gibanja blaga in storitev, ampak tudi prost pretok proizvodnih faktorjev, se pravi delo in kapital. To so načrtovali povsem iz ekonomski razlogov – zaradi cenejše proizvodnje, saj bi se z večjo mobilnostjo kapital in delo bolje porazdelila, npr. proizvodnja bi se preselila v druge države članice, kjer bi bili stroški proizvodnje manjši. V pogodbi o ustanovitvi gospodarske skupnosti (PEGS) najdemo določbe o prostem gibanju

delavcev, ki so se zaposlili v drugi državi članici, in posameznike, ki kot samozaposleni v drugi državi članici ustanovijo svoje podjetje. Te določbe so bile tako že v prvih desetih letih delovanja EGS dopolnjene s številnimi uredbami in direktivami, od takrat naprej pa vse do danes ostajajo nespremenjene (Jurčič, 2009, str 11).

Pojem prostega gibanja oseb se je od ustanovitve EGS pa vse do danes precej spreminjal. Tako je prosto gibanje oseb v prvih določenih PEGS veljalo samo za tiste osebe, ki so bile ekonomsko aktivne, in ne tudi za njihove družinske člane. Za ekonomsko aktivne osebe pa so se šteli tako delavci, ki so bili v delovnem razmerju, kot tudi samozaposleni ponudniki storitev. Namen prostega gibanja oseb naj bi bil v prvi vrsti predvsem mobilnost delovne sile, kjer pa so računali predvsem na delavce iz revnejšega južnega dela Evrope na občasnem delu v bogatejših severnejših državah. Prosti pretok oseb pa ima že od samega začetka dva sestavna dela, to sta pravica do vstopa v drugo državo članico in pravica do bivanja v drugi državi članici (Tratnik et al., 2001, str. 94 in 95).

Prosto gibanje oseb se je sčasoma začelo nanašati tudi na ekonomsko neaktivne osebe. Kot prvi korak širjenja pravic tudi na tiste osebe, ki niso ekonomsko aktivne, je bil razširitev na svobodo prejetanja storitev. Ekonomsko neaktivne osebe so tako dobile pravico, da lahko vstopijo iz ene države članice v drugo z namenom, da bi tam uporabile storitev, ki jo ponuja tamkajšnji ponudnik storitev (npr. operacijo). S sekundarno zakonodajo (Uredba 1612/68, O.J. L 245) se je sprva prosto gibanje oseb razširilo samo na družinske člane ekonomsko aktivnih (prav tam).

Prost pretok oseb je bil ekonomsko pogojen vse do leta 1992. S podpisom Maastrichtske pogodbe se je pravica do bivanja vpisala tudi v PES, državljani držav članic pa so dobili evropsko državljanstvo. Ugodnost le-tega pa je, da se državljani držav članic prosto gibljejo in prebivajo na območju držav članic (Jurčič, 2009, str. 11). Člen 18 PES (zdaj člen 21 PDEU) potrjuje zgoraj navedeno pravico in določa: »Vsak državljan Unije ima pravico do prostega gibanja in prebivanja na ozemlju držav članic ob upoštevanju omejitev in pogojev, določenih s to pogodbo, in ukrepov, ki so bili sprejeti za njeno uveljavitev (Routledge, 2010, str. 111).« Prosto gibanje oseb je tako postala državljanska pravica vsakega državljanca Evropske unije, vendar samo pod pogojem, da se je ta v drugi državi članici zmožen sam preživljati s svojim delom ali rednim pritokom denarja (npr. štipendija, pokojnina, renta itd.). Danes so dovoljene krajše migracije za državljane članice EGS – ta zajema države članice EU ter Islandijo, Lihtenštajn, Norveško in Švico. V primeru, da bi v drugi državi članice EU radi bivali več kot tri mesece, morajo dokazati, da so se sposobni sami preživljati in da so zdravstveno zavarovani. Na ta način se zaščiti socialna blagajna države gostiteljice (Jurčič, 2009, str. 11).

4.2 PROSTO GIBANJE DELAVCEV

Prosti pretok delovne sile omogoča, da se delavci iz ene države članice lahko preselijo v drugo državo članico, da bi tam delali. Ideja oz. cilj prostega gibanja delavcev je, da bi se delavci iz držav članic z visoko stopnjo brezposelnosti ali nizkimi plačami preselili v države članice z nizko stopnjo nezaposlenosti ali višjimi plačami (Hartley, 2004, str. 407). PES pri uporabi izraza »delavci držav članic« ne govori o tem, ali so tu mišljeni delavci, ki imajo državljanstvo ene države članice, ali pa se tu zraven prištevajo tudi državljani tretjih

držav, ki živijo in opravljajo svoje delo v eni izmed držav članic. To vprašanje je razrešila Uredba 1621/68, v kateri je jasno napisano, da prosto gibanje delavcev velja samo za tiste delavce, ki imajo državljanstvo EU (Ferčič et al., 2011, str. 144).

Državljan tretjih držav ne uživajo pravic prostega gibanja delavcev tudi v primeru, če bivajo in delajo v eni izmed držav članic. Iz tega sledi, da ne smejo oditi v drugo državo članico in si tam poiskati zaposlitev. Ko se državljan tretje države odloči, da si bo poiskal zaposlitev v drugi državi članici, je ta povsem podrejen predpisom glede vstopa na ozemlje te druge države ter glede zaposlovanja tujcev, ki niso iz držav članic EU. Državljanom tretjih držav pri iskanju zaposlitve in pri pridobivanju dovoljena za prebivanje ne pomaga niti to, da že prebivajo v eni izmed držav članic in da so bili tam že zaposleni. V tem primeru so v enakem položaju, kot če bi v drugo državo članico prihajali iz tretje države (Tratnik et al., 2004, str. 97).

4.2.1 Pojem delavca v smislu PDEU

Ferčič (2011, str. 145) pravi: »PDEU in tudi sekundarna zakonodaja pojma delavca ne opredelujeta. V zadevi Hoekstra je Sodišče odločilo, da je ta pojem treba opredeliti v skladu s pravom EU in ne v skladu z nacionalnim pravom posameznih držav. Tako se je v odločbah Sodišča EU izoblikoval pojem delavca, za katerega je bistveno, da se delo opravlja v delovnem razmerju, ki ima ključne elemente:«

- opravljanje dela za drugega in po navodilih drugega (razmerje nadrejenosti in podrejenosti),
- ki traja neko določeno obdobje, in
- prejemanje plačila v zameno za delo.

Delo ne sme biti obrobnega in pomožnega značaja in se mora opravljati učinkovito in pristno. V velikih primerih se ne ve, ali so ti pogoji izpolnjeni, še posebej takrat, ko delavec ne dela polnega delovnega časa ter za to dobiva tudi nižje plačilo od navadnega, in to ne zadostuje za stroške preživljanja, ali ko namesto plačila delavec dobiva dajatve v naravi, in tako naprej. Sodišče ES je večkrat obravnavalo zgoraj naštetih in njim podobnih primerov, zato jih lahko celotno razdelimo v več skupin (Tratnik et al., 2004, str. 98):

- »part time« zaposlitev,
- nizko plačilo,
- dajatve v naravi,
- pripravništvo, staž in podobno,
- revalidacija,
- poklicni šport.

Sodišče je za kategorijo »**Part time zaposlitev**« oz. zaposlitev za krajši delovni čas odločilo, da se za delavca štejejo tudi osebe, ki so zaposlene za krajši delovni čas od

polnega. Pri tem pa delavec za svoje opravljeno delo lahko dobiva tudi plačo, ki je manjša od predpisane (Ferčič et al., 2011, str 146).

V smislu določb o prostem pretoku blaga je delavec tudi tisti, ki prejema **nizko plačilo** ter ne zasluži dovolj za preživetje in je odvisen od javnih virov. Država članica tako ne more odvzeti statusa delavca in pravic, ki iz njega izhajajo, lahko pa sprejme ukrepe, s katerim se delavcu onemogoči dostop do sredstev pomoči iz javnih virov. To lahko stori npr. takrat, ko ima delavec možnost, da se zaposli za polni delovni čas, vendar pa se namerno in brez utemeljenega razloga zaposli za krajši delovni čas (prav tam).

Za delavca Sodišče EU šteje tudi delavca, ki prejema **dajatve v naravi**. Tako je v zadevi Steymann štel za delavca tudi osebo, ki je živela v verski skupnosti in zanjo opravljala delo, v zameno pa je dobivala hrano, stanovanje in majhno žepnino. V tem primeru so se dajatve štete kot nadomestilo za delo, ki ga je oseba opravljala (prav tam).

Pravice iz prostega pretoka delavcev pa uživajo tudi **pripravniki oz. stažisti**, čeprav opravljajo delo le nekaj ur na teden in prejemajo bistveno nižje plačilo od običajne plače.

Delavec, ki prostovoljno pusti zaposlitev zato, da začne redni **študij**, je še vedno delavec v smislu PDEU v primeru, da je študij povezan z delom, ki ga je opravljal. Tudi v primeru povezanega študija je treba upoštevati namen dela, ki ga je oseba prej opravljala. Če je šlo za delo, ki je bilo podrejeno poznejšemu študiju, ima takšna oseba le nekakšen omejen status delavca (Ferčič et al., 2011, str. 147).

Za delavce v smislu PDEU se štejejo tudi **poklicni in polpoklicni športniki**, če to dejavnost izvršujejo kot svojo storitev (prav tam).

4.3 SCHENGEN

Izraz Schengen oz. Schengenski režim se v strokovnem žargonu uporablja za pravni red, ki je bil vpeljan v malem luksemburškem mestu Schengen. Ta pravni red vsebuje dva mednarodna sporazuma. Prvi se imenuje Schengenski sporazum in je nastal leta 1985, drugega pa so poimenovali Schengenska konvencija, sklenjena pa je bila pet let kasneje, in sicer leta 1990. Ime luksemburškega kraja Schengen je tako postal sopomenka za odpravo mejnega nadzora na notranjih mejah držav članic EU, cilj tega ukrepa pa je zagotoviti hitrejši in učinkovitejši pretok oseb. Schengenski režim torej vzpostavlja skupna pravila za kontrolo oseb na zunanjih mejah, določa skupno vizumsko politiko in uvaja spremljevalne ukrepe za odpravo kontrole na notranjih mejah držav članic (Jurič, 2009, str. 7).

Ustanovitev področja brez mejnega nadzora znotraj njega je povsem razumljiv rezultat skupnega trga. V majhnem obmejnem luksemburškem mestu Schengen so se leta 1985 za odpravo mejnih kontrol zavzele države Nemčija, Francija ter Beneluks (Belgija, Nizozemska in Luksemburg) ter podpisale zgoraj omenjeni Schengenski sporazum, katerega cilj je bil ukinitve mejnega nadzora znotraj EU in strožji nadzor na njenih

zunanjih mejah. Schengenski sporazum in Schengenska izvedbena konvencija sta za prve države začela veljati leta 1995. Sporazum je bil vključen tako v Maastrichtsko kot tudi v poznejšo Amsterdamsko pogodbo. Sporazum pa od vseh držav članic EU ne velja samo za Veliko Britanijo ter Irsko, ker sta hoteli ohraniti svojo migracijsko politiko in po svoje obravnavati državljane tretjih držav. Med tem, ko Irska in Velika Britanija sami skrbita za nadzor svojih meja, pa na mnogih področjih sporazuma vseeno sodelujeta. Schengenski režim omogoča prosto gibanje oseb. Kdor koli, ne le državljani držav podpisnic, lahko prestopi notranjo mejo schengenskega območja v kateri koli državi brez kontrole, vendar pa je državljanom držav nečlanic, ki že bivajo v državi članici, omogočeno le potovanje znotraj schengenskega območja in ne bivanje ali zaposlovanje v drugi državi članici. Se pravi, da je prosto gibanje državljanov tretjih držav omejeno. Na zunanjih mejah EU pa se mejna kontrola opravlja za vse države, tudi za države članice sporazuma (Vlainič, 2008, str. 28).

Glavni namen Schengenskega sporazuma in izvedbene konvencije je bila ukinitve notranje mejne kontrole za vse osebe ne glede na to, ali so to državljani držav, ki niso podpisale sporazuma, ali pa državljani držav podpisnic sporazuma. Poleg tega pa sporazum vnaprej določa ukrepe za strožji nadzor na zunanjih mejah. Ti ukrepi so (Tratnik et al., 2004, str. 95):

- skupna politika glede viz,
- enotna obravnava prošelj za azil,
- sodelovanje med policijami in pravosodnimi organi,
- izmenjava informacij.

Schengenski sporazum je posameznike najbolj razveselil s to novostjo, da jim ob prehodu meje med državami podpisnicami sporazuma ni treba pokazati identifikacijskega dokumenta, se pravi potnega lista ali osebne izkaznice. Tu je dobro vedeti (glede posedovanja potnega lista ali osebne izkaznice), da potovanje znotraj schengenskega območja ni isto kot potovanje znotraj posamezne države članice. Države podpisnice Schengenskega sporazuma imajo namreč še vedno pravico, da na podlagi svoje zakonodaje v sklopu policijskih nalog preverjajo istovetnost posameznikov. Vsak državljan EU, ki potuje znotraj schengenskega območja, je torej dolžan posedovati veljavno osebno izkaznico ali veljaven potni list, državljani tretjih držav pa veljavni potni list in dokaz (vizum ali dovoljene za prebivanje), da se v schengenskem področju zadržujejo zakonito (Jurič, 2009, str. 14).

Države članice imajo na podlagi zaščitne klavzule pravico, da v primeru resne grožnje javnemu redu in varnosti ponovno vzpostavijo kontrolo na svojih mejah, vendar lahko to storijo samo začasno, dokler nevarnost ne mine (prav tam).

4.3.1 SCHENGENSKO OBMOČJE

Schengensko območje je leta 1995 vzpostavilo sedem držav, to so bile Belgija, Nizozemska, Luksemburg, Nemčija, Francija (podpisnice Schengenskega sporazuma in konvencije) ter Španija in Portugalska. Konec leta 1997 sta se jim pridružili še naši sosedi,

Avstrija in Italija, ter Grčija. Leta 2001 so sporazum in konvencijo začele izvajati še štiri skandinavske države: Danska, Finska, Švedska, Norveška ter Islandija. Zadnji dve sicer nista članici EU, sta pa zato članici Evropskega gospodarskega prostora (EGP). Schengensko območje se je 21. decembra leta 2007 povečalo za devet držav, ki so v EU vstopile 1. maja 2004. Poleg Slovenije so bile to še Slovaška, Malta, Poljska, Češka, Latvija, Litva, Madžarska in Estonija. Petindvajseta članica območja je 12. decembra leta 2008 postala Švica, ki prav tako kot Norveška in Islandija ni članica EU, je pa članica EGP. Lihtenštajn (tudi država članica EGP in ne EU) se je lani 19. decembra kot zadnja država pridružil schengenskemu območju. V pogajanjih za vstop v schengensko območje sta tudi državi članici EU Romunija ter Bolgarija, vendar jima trenutno še ni uspelo prepričati vseh članic območja, da jima pokažejo zeleno luč za pridružitve. V schengensko območje pa še vedno niso vključene tri države EU, in sicer Velika Britanija, Irska ter Ciper. Slednji so se odločili, da bodo obdržali mejne kontrole na mejah z drugimi državami članicami, vendar pa države vseeno sodelujejo s policijo in pravosodjem držav članic Schengena (Generalni sekretariat Sveta, 2011) in (Informacijski pooblaščenec RS, 2012).

4.3.2 SCHENGENSKI INFORMACIJSKI SISTEM

Jurčič (2009, str. 9) pravi: »Schengenski informacijski sistem (SIS) je pomemben del schengenske zakonodaje, ki policiji, carini, upravnim enotam, organizacijam za registracijo vozil in konzularnim predstavništvom držav podpisnic omogoča dostop do podatkov o določenih posameznikih in predmetih. SIS je skupna elektronska baza podatkov o razpisih za osebe in predmete. Sestavljen je iz centralnega dela, kateri je v Strasbourgu, in nacionalnih delov, preko katerih se izvajajo poizvedbe in vnašajo novi razpisi. Države preko svojih nacionalnih sistemov te podatke v skupno bazo podatkov tudi vnašajo ali pa po podatkih v njej poizvedujejo.«

Ta skupni informacijski sistem vzpostavlja povezavo med državami podpisnicami in omogoča uporabnikom, kot so policija, carina, konzulati in druge službe, pristojne za obdelavo podatkov v zvezi z vizumi, za izvajanje zakonodaje o tujcih ali za izdajo potrdil o registraciji vozil, da dostopajo do skupnih informacij, ki jih potrebujejo za izvajanje svojih dolžnosti. Te informacije so v zbirko podatkov vnesle druge države podpisnice. Do te skupne zbirke podatkov tako lahko dostopa katera koli država znotraj schengenskega območja. SIS vsebuje dve veliki skupini podatkov. Prva skupina vsebuje podatke o iskanih in pogrešanih osebah ter o osebah, ki se jim na skrivaj sledi, v drugi skupini pa se nahajajo podatki ukradenih in drugače odvzetih vozil in drugih predmetov (osebni dokumenti, orožje in denar). Podatki o osebah se štejejo kot osebni podatki in morajo biti skrbno varovani. Za varstvo osebnih podatkov skrbijo določila Schengenske konvencije, Zakon o varstvu osebnih podatkov ter tudi določila Konvencije Sveta Evrope o varstvu posameznika glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov (Informacijski pooblaščenec RS, 2012).

Nabor osebnih podatkov je s Schengensko konvencijo omejen na podatke o (prav tam):

- osebah, za katere se zahteva prijetje zaradi predaje ali izročitve (95. člen Schengenske konvencije),

- osebah, ki niso državljani držav članic, za katere je razpisana zavrnitev vstopa v Schengensko območje (96. člen Schengenske konvencije),
- pograšanih osebah ali osebah, ki potrebujejo začasno policijsko zaščito, predvsem mladoletni (97. člen Schengenske konvencije),
- pričah oziroma osebah, ki se morajo v okviru kazenskega postopka zglasiti na sodišču ali jim je treba vročiti sodbo ali vabilo na prestajanje kazni (98. člen Schengenske konvencije), in osebah za namene prikritega evidentiranja ali namenske kontrole (99. člen Schengenske konvencije).

Občutljivi osebni podatki, kot so podatki o rasnem poreklu, verskih ali drugih prepričanjih, zdravstvenem stanju in spolnem življenju, niso dovoljeni (prav tam).

4.4 PREPOVED DISKRIMINACIJE

Prosto gibanje delavcev ima po PDEU dva glavna sestavna dela. V prvem delu so opisane migracijske pravice, drugi del pa opisuje prepoved vsake diskriminacije na podlagi državljanstva glede dela, plačila in drugih pogojev dela (Tratnik et al., 2004, str. 99).

Prepoved diskriminacije v členu 45 PDEU predstavlja posebno določbo (lex specialis) v primerjavi s splošno prepovedjo diskriminacije na podlagi državljanstva, ki jo najdemo v členu 18 PDEU. Prepoved diskriminacije pa natančno opredeljuje tudi Uredba 1612/68 o svobodi gibanja delavcev v Skupnosti. Ta uredba prepoveduje diskriminacijo na vseh področjih, ki so na kakršen koli način povezana z opravljanjem dela. Uredba določa, da delavci iz drugih držav pod nobenim pogojem ne smejo biti drugače obravnavani kot državljani domače države, še posebej glede (Ferčič et al., 2011, str 149):

- sindikalnih pravic,
- pravic do poklicnega izobraževanja,
- pravic do posredovanja zaposlitve na zavodih za zaposlovanje,
- davčnih olajšav,
- otroških, družinskih podatkov in podobno,
- olajšav glede najema ali nakupa stanovanj (subvencije, ugodna posojila in podobno),
- popustov na železnici in
- socialnih dajatev invalidom in neprostovoljno brezposelnim.

Na podlagi državljanstva sta prepovedani tako neposredna kot tudi posredna diskriminacija. Pri neposredni diskriminaciji predpis države članice drugače obravnava državljane drugih držav članic kot domače državljane. Pod neposredno diskriminacijo pa se šteje npr. predpis neke države članice, ki določa, da so do nadomestila za ločeno življenje upravičeni le tisti delavci, ki imajo domače državljanstvo. Se pravi, glavna razlika med posredno in neposredno diskriminacijo je v tem, da se pri neposredni diskriminaciji za pridobitev neke pravice zahteva, da ima posameznik državljanstvo domače države članice. Pri posredni diskriminaciji pa določba za pogoj pridobitve neke pravice ne zahteva

od posameznika, da ima ta državljanstvo določene države članice, vendar postavlja drug pogoj, ki ga domači državljanji običajno lahko izpolnijo, na drugi strani pa ga državljanji druge države članice ne morejo oz. ga izpolnijo veliko težje. Dober primer posredne diskriminacije na podlagi državljanstva je, da mora imeti posameznik prebivališče v določeni državi članici ali pa da mora obvladati uradni jezik, ki se govori v tej državi članici. Ta dva pogoja posredno diskriminirata državljanje drugih držav članic v primerjavi z domačimi državljanji, kajti domači državljanji ta dva pogoja že izpolnjujejo, državljanji drugih držav članic pa ne ali pa bolj slabo. Drug dober primer posredne diskriminacije pa je, ko mora posameznik kot pogoj za zaposlitev predložiti potrdilo o znanju jezika, ki ga izdaja institucija iz kraja delodajalca (Ferčič et al., 2011, str. 150).

Postavljeni pogoji, ki pomenijo posredno diskriminacijo, so izjemoma dovoljeni, vendar mora za to obstajati dober objektivni razlog. V praksi se npr. lahko postavljajo pogoji za obvladanje slovenskega jezika, če je državljan druge države članice kandidat za delovno mesto učitelja, ne pa za mesto mehanika (prav tam).

4.5 MIGRACIJE

Vsak delavec ima v okviru EU pravico, da odide v drugo državo članico z namenom iskanja dela, se tam zaposli in si najde prebivališče. Iskalci zaposlitve lahko v drugi državi članici bivajo praviloma do šest mesecev. V primeru, da v tem času ne najdejo zaposlitve, ima država članica pravico, da jih izžene (Tratnik et al., 2004, str. 99 in 100).

Migracijske pravice natančneje opredeljuje Direktiva 2004/38 o pravici državljanov EU in njihovih družinskih članov do prostega gibanja in prebivanja na ozemlju držav članic. Svobodo gibanja delavcev in njihovih družin dela Direktiva manj zapleteno s tem, da odpravlja omejitve, in natančno določa, kaj vse je treba urediti pred vstopom v državo članico. Direktiva velja samo za tiste delavce, ki so državljanji držav članic, člani delavčeve družine pa so lahko tudi državljanji tretjih držav. Dolžnost domače države članice je, da svojim državljanom omogoča pravico, da z osebnim dokumentom ali potnim listom zapustijo domačo državo ter se zaposlijo in bivajo v drugi državi članici. Delavcu ob zapustitvi države ni treba imeti izstopnega vizuma (Tratnik et al., 2004, str. 100).

Beseda migracija je latinskega porekla in pomeni selitev. Ved, ki preučujejo migracije, je veliko, prav tako pa definicij (Zakšek, 2006, str. 2). Migrant je človek, ki živi v državi ali okolju, v katerem ni rojen, migracije pa so dogodki, selitve med različnimi vrstami okolja (mesta, podeželja) ali med nacionalnimi enotami (Verlič Christenensen, 2002, str. 18). Mednarodne migracije so ena izmed posebnih oblik samega pojma migracije. Beseda migracije je sestavljena iz pojma emigracij in imigracij. Pojem emigracije povezujemo z izseljevanjem ljudi iz njihove izvorne države v imigrantsko državo, medtem ko imigracije pomenijo trajni prihod (priseljevanje) v imigrantsko družbo. Značilnost mednarodnih migracij je, da migranti prestopijo državno mejo in se preselijo v tujino. Posameznik mora v tujini ostati več kot eno leto, da dobi »status« imigranta, ker ga je drugače težko ločiti od drugih skupin prebivalcev, kot so turisti, obiskovalci, sezonski delavci in podobo.

Organizacija združenih narodov (OZN) opredeljuje imigranta kot posameznika, ki je vstopil v državo z namenom, da bo tam bival vsaj leto dni, medtem ko je po definiciji emigrant posameznik, ki je bil leto dni odsoten oz. je bival v drugi državi (Zakšek, 2006, str. 2).

Migracije se delijo na (Zakšek, 2006, str. 4):

- stalne in začasne selitve (kriterij razlikovanja je sprememba stalnega oz. običajnega prebivališča);
- primarne, sekundarne in povratne selitve (selitve iz rojstnega kraja je primarna, vse ostalo so sekundarne);
- ruralne in urbane (selitve med vaškimi in mestnimi naselji);
- posamične skupne (individualne in kolektivne);
- prostovoljne in prisilne;
- invazije (masovni vdor proti volji prebivalstva nekega območja) in infiltracije (postopno in načrtno priseljevanje, ki traja daljše časovno obdobje).

4.5.1 ŠTUDIJ V TUJINI

Ena izmed ugodnosti prostega pretoka oseb za državljane EU je tudi pravica do študija, usposabljanja, raziskovanja in sodelovanja pri študentskem ali prostovoljnem delu v drugi državi članici EU. Študentje, ki imajo evropsko državljanstvo, imajo možnost, da gredo za tri mesece študirat v drugo državo članico. Za študij v drugi državi članici do treh mesecev potrebuje študent (državljan EU) samo potni list ali osebno izkaznico (Jurič, 2009, str. 36).

Če pa želi državljan EU v drugi članici EU prebivati in študirati dlje kot tri mesece, mora izpolnjevati naslednje pogoje (prav tam):

- vpisan mora biti na izobraževalno ustanovo,
- mora biti zdravstveno zavarovan,
- imeti mora zadostna finančna sredstva, da ne bo obremenjeval sistema socialne varnosti države, v kateri bo študiral.

Države članice si same krojijo svoj izobraževalni sistem, vendar večkrat pride tudi do sodelovanja med različnimi državami članicami na področju izobraževanja, kjer si države med seboj izmenjujejo dobro prakso ter oblikujejo skupne cilje. EU tako financira mnoge programe, ki svojim državljanom omogočajo študij, usposabljanje in prostovoljno delo v tujini. To je odlična priložnost za vse evropske državljane, da se v tujini osebno izoblikujejo, naberejo dragocene izkušnje ter izkoristijo gospodarski potencial EU. Politiko EU na področju izobraževanja sta izoblikovali dve pogodbi, in sicer Maastrichtska ter Amsterdamska. EU si prizadeva za sodelovanje med državami članicami na področju izobraževanja, vendar še ne načrtuje poenotenje izobraževalnih sistemov. Državljan ene države članice se lahko izobražujejo v drugi državi članici in morajo imeti enake pogoje kot državljani te države. Se pravi, če gre slovenski študent študirat v tujino, kjer je treba domačim študentom plačevati šolnino, mora te obveznosti poravnati tudi sam. Da pa bi

imeli študenti in otroci, ki se izobražujejo v tujini, enake pogoje kot domačini, jim mora biti omogočeno, da lahko obiskujejo dodatne ure maternega jezika. Države članice so dolžne za tuje študente omogočiti tudi nadaljevanje šolanja po svojih predpisih. EU je vzpostavila Evropsko informacijsko mrežo na področju izobraževanja (EURYDICE), kjer države članice EU med seboj sodelujejo, si izmenjujejo najboljšo prakso, spremljajo razvoj izobraževalnih sistemov itd. (Leskovar, 2012, str. 41).

4.6 EVROPSKO DRŽAVLJANSTVO

Vlainič (2008, str. 21) pravi: »pojmem državljanstvo se v osnovi navezuje na ozemeljsko celovitost narave. Z evropskim državljanstvom se kaže dvojna narava pravice do prostega gibanja oseb, in sicer ekonomska ter politična. Odnos državljanov članic EU se vzpostavlja prek nacionalnih držav članic, torej je evropsko državljanstvo zgrajeno na nacionalnem državljanstvu. Izziv, ki ga prinaša, je enakost in enako obravnavanje vseh državljanov držav članic«.

Evropsko državljanstvo je svojo podobo skozi zgodovino dobivalo na podlagi pogodb. Še posebej nas je s pojmom »evropskega državljana« leta 1992 seznanila Maastrichtska pogodba. Že pred letom 1992 so prebivalci Evropske skupnosti kot državljanji Skupnosti sicer že uživali nekatere pravice, kot so pravica do prostega gibanja in prebivanja na ozemlju držav članic ali pravica do zaposlitve v javnem sektorju, če ni šlo za opravljanje dela organa oblasti. Maastrichtska pogodba pa je s pojmom državljanstva EU pravice državljanov še izrazito poglobila, saj priznava pravico do glasovanja in izvolitve na evropskih in občinskih volitvah, pravico do diplomatske in konzularne zaščite v državah nečlanicah EU, kjer vsak državljan EU lahko uživa enake intervencije s strani predstavnikov drugih držav članic kot diplomati z njihovim državljanstvom. Maastrichtska pogodba pa je za državljanse opredelila še dve pomembni novosti, in sicer pravico do peticije, ustanovila pa je tudi funkcijo varuha človekovih pravic (European Parliament, 2004).

Vsaka oseba, ki ima državljanstvo ene od držav članic, je državljan Unije. Državljanstvo EU dopolnjuje državljanstvo v državah članicah in ga ne nadomešča. Državljanji Unije uživajo pravice, ki so jim dodeljene s pogodbo, in imajo dolžnosti, ki jih le-ta tudi določa. Pomen državljanstva Unije leži v dejstvu, da imajo državljanji Unije po zakonodaji Skupnosti resnične pravice. Temeljne pravice, ki jih državljanstvo v drugem delu Pogodbe ES določa, so (MVA, 2012):

- svoboda gibanja in pravica do prebivanja na ozemlju držav članic,
- pravica voliti in biti izvoljen za poslanca na volitvah za evropski parlament in na občinskih volitvah v državi članici, kjer ima državljan stalno prebivališče,
- pravica do diplomatske in konzularne zaščite,
- pravica nasloviti peticijo na evropski parlament in
- pravica obrniti se na varuha človekovih pravic.

5 PROST PRETOK STORITEV

Prosti pretok storitev je poleg že dveh opisanih, prostega pretoka blaga in prostega pretoka oseb, tretja izmed štirih temeljnih svoboščin, ki jih bom opisal v svojem delu. Enako kot velja za prejšnji dve svoboščini, da na območju EU ni več notranjih meja, velja tudi za prosti pretok storitev. Izmenjava storitev naj bi bila torej po načelih notranjega trga EU neovirana. Znotraj ozemlja EU je dovoljeno, tako fizičnim kot tudi pravnim osebam, da svobodno izberejo kraj, četudi je ta v drugi državi članici, kjer bodo opravljali svojo ekonomsko dejavnost (Ribič, 2009, str. 3 in 4). Na začetku ustanovite EGS je bila najpomembnejša svoboščina pretok blaga, v zadnjih desetletjih pa se je močno razvila menjava storitvenih dejavnosti – to so oddajanje televizijskih in radijskih programov, zavarovalništvo, turizem, gradbeništvo itd. K hitremu napredku storitvenega sektorja je po vsej verjetnosti ogromno pripomogel hiter razvoj modernih telekomunikacijskih sredstev, kot so internet in elektronska pošta, mobilna telefonija, telefaks. Prosti pretok storitev je prav zato v prednosti pred prostim pretokom oseb, ker se lahko v današnjem času čez mejo pretakajo različne storitve, medtem pa ponudniku ali kupcu storitev ni treba fizično zapustiti države (Ferčič et al., 2011, str. 161).

Sicer pa je prosti pretok storitev opredeljen kot sekundarna svoboščina, kar pomeni, da nastopi le v primeru, ko neko gospodarsko dejavnost ne moremo uvrstiti med ostale tri primarne svoboščine (prost pretok blaga, oseb in kapitala). V primeru, kjer bi lahko za neko dejavnost rekli, da ta sodi v prost pretok storitev in hkrati tudi v katero koli drugo od preostalih svoboščin, ravnamo po načelih primarne svoboščine in ne po načelih prostega pretoka storitev (Ribič, 2009 str. 4).

5.1 PRAVILA ZA OPRAVLJANJE STORITEV

Zagernik (2010, str. 42) pravi: »Direktiva spodbuja svobodo ustanavljanja in opravljanja storitev ter (z izjemami) velja za vse ekonomske aktivnosti, ki predstavljajo storitve. Koncept storitve je opredeljen v skladu s PES in s tem povezano sodno prakso, kjer ne gre prezreti njegove ekstenzivne interpretacije s strani Sodišča ES.«

Sodišče ES predstavlja dovolj dobrih primerov iz preteklosti, na podlagi katerih se v primeru neprepičanosti lahko brez težav ugotovi, ali določena dejavnost ustreza pojmu storitve. Sodišče ES tako predpisuje določena merila, ki morajo biti izpolnjena, da lahko določimo, ali določena dejavnost spada v okvir pojma storitve. Ta Merila in pogoji so predstavljeni v nadaljevanju (Zagernik, 2010, str. 42).

5.1.1 POJEM STORITVE

PES opredeljuje pojem storitev kot dejavnost, za katero je predvideno nadomestilo in se je ne more zamenjati za drugo pravico: prosti pretok blaga, oseb ali kapitala. Po PES se torej za opravljeno storitev v zameno zahteva denarna odmera. V členu 50 PDEU pa je določeno, da so storitve predvsem (Moussis 2005, str. 93):

- dejavnosti z industrijsko naravo,
- dejavnosti gospodarske narave,
- obrtniške storitve in
- poklicne storitve.

Direktiva o storitvah in PES določata, da mora dejavnost, da bi bila ta opredeljena kot »storitev«, izvajati samozaposlena oseba. Ponudnik, ki je lahko tako fizična kot tudi pravna oseba, mora zagotoviti storitev gospodarskega značaja, kar pomeni, da se storitev opravlja v zameno za plačilo. Tu ni pomembno, kdo plača storitev – lahko prejemnik storitve ali kdor koli drug (Ribič, 2009, str. 3).

Značilnost storitve je torej, da (Grilc, 2001, str. 523):

- se opravljajo z namenom pridobivanja dobička;
- so navadno industrijskega, trgovskega oz. obrtnega značaja, nanašajo pa se tudi na različne poklice;
- svobodo opravljanja storitev opredeljuje nediskriminatornost na temelju državne pripadnosti;
- so storitve po določbi 50. člena le tiste, ko se ponudnik storitev giblje v državi članici, v kateri ponuja storitev, izrecno pa se člen ne nanaša na osebo, ki potuje v drugo državo članico, da bi tam storitve prejela.

5.1.2 DEJAVNOST MORA BITI EKONOMSKE NARAVE

Zagernik (2010, str. 43) pravi: »Glede na sodno prakso mora dejavnost, da je zajeta v obsegu člena 49 in 56 PDEU, predstavljati ekonomsko dejavnost. Pri ocenjevanju ekonomske narave te dejavnosti Sodišče opozarja, da obseg členov 49 in 56 PDEU ne sme biti interpretiran restriktivno (kar zadeva koncepta ekonomske dejavnosti in opravljanja storitev v smislu člena 56 PDEU, in potrebno je izpostaviti, da slednja definirata področje uporabe ene temeljnih svoboščin zagotovljenih s PDEU in kot taka ne smeta biti interpretirana restriktivno).«

Dejavnost ekonomske narave ni odvisna od pravnega statusa ponudnika in storitev na državni ravni. Sodišča zato meni, da lahko predstavljajo dejavnost ekonomske narave tudi dejavnosti, ki jih izvajajo člani verske ali filozofske skupnosti, prav tako pa lahko gospodarsko dejavnost izvajajo neprofesionalne športne organizacije (Zagernik, 2010, str. 43).

5.1.3 STORITEV MORA BITI OPRAVLJENA ZA NADOMESTILO

V členu 57 PDEU je določeno, da se mora dejavnost, da bi bila ta lahko opredeljena kot »storitev« v okviru te Pogodbe, opravljati v zameno za plačilo. Z vidika sodne prakse Sodišča ES je temeljna lastnost plačila v tem, da predstavlja nek nadomestek za opravljeno storitev, kar pomeni, da se mora v zameno za opravljeno storitev izročiti denarno nadomestilo (prav tam).

Pri plačilu storitve ni potrebno, da storitev plača prav prejemnik storitve. Glede na rešene primere Sodišča ES iz preteklosti, zlasti na področju športnih, avdiovizualnih ter zdravstvenih storitev, opazimo, da člen 57 PDEU ne zahteva, da je storitev denarno poravnana s strani tistega, za kogar je bila storitev opravljena. Bistvena značilnost plačila je, da predstavlja povračilo za opravljeno storitev, ne glede na to, od koga in na kakšen način je bilo povračilo financirano (prav tam).

5.2 PRAVICA DO USTANAVLJANJA IN OPRAVLJANJA STORITEV

Na področju prava Skupnosti igra prosti pretok oseb zelo pomembno vlogo, kajti pomeni eno izmed temeljnih svoboščin, prav tako pa predstavlja enega izmed glavnih ciljev ES, saj je prosto gibanje oseb opredeljeno v temeljnih načeli PES, in sicer že v preambuli. Svobodno gibanje oseb pa je pomembno tudi na področju prostega pretoka storitev. Prosto gibanje oseb se namreč razvršča na »delavce«, osebe, ki svojo dejavnost opravljajo kot zaposlene osebe, in na »svobodne poklice«, osebe, ki kot samozaposlene opravljajo različne dejavnosti, s katerimi si zagotavljajo pozitivno poslovanje, ki se večinoma nanaša na delo opravljano s »svojimi rokami« (Knez, 2003, str. 47).

Delavec torej lahko opravlja svobodne poklice na notranjem trgu Skupnosti na dva načina. Pri prvem načinu posameznik uporabi pravico do proste ustanovitve sedeža, tako da na ozemlju druge države članice ustanovi svoj sedež in tam za nedoločen čas opravlja neko pridobitno dejavnost. Drugi način pa je uporaba pravice do prostega opravljanja storitev, v tem primeru posameznik odide na območje druge države članice le z namenom, da bi tam opravil storitev za ustrezno denarno nadomestilo, takoj po opravljeni storitvi pa se vrne na ozemlje svoje države članice, kjer ima tudi sedež svoje ekonomske dejavnosti – v tem primeru posameznik odide v drugo državo članico le za določen čas (Knez, 2003, str. 48).

Z notranjim trgovom torej povezujemo dve svoboščini: pravico do ustanavljanja sedeža in pravico do opravljanja storitev v drugi državi članici. Ti dve svoboščini temeljita na 49. in 56. členu PDEU in predstavljata izhodiščni določbi prostega pretoka storitev. Za pravico svobodnega ustanavljanja sedeža in pravico do opravljanja storitev je pomemben tudi 18. člen PDEU, ki prepoveduje diskriminacijo, se pravi kakršno koli razlikovanje na podlagi državljanstva. Člen 18 PDEU tako zapoveduje, da morajo biti samozaposlene osebe, ki opravljajo svojo gospodarsko dejavnost v drugi državi članici, obravnavane enako kot državljani države, kjer samozaposlene osebe storitev izvajajo (Ribič, 2009, str. 4).

5.2.1 PRAVICA DO USTANAVLJANJA SEDEŽA

Tratnik (2004, str. 104) pravi: »Svoboda ustanavljanja sedeža je urejena v členih 49–54 PDEU. Za ustanavljanje sedeža v smislu navedenih določil gre v primeru, da oseba (fizična ali pravna) za nedoločen čas opravlja svojo dejavnost iz nekega stalnega »centra« v drugi državi članici. Če gre le za začasno prestavitev opravljanja dejavnosti v drugi državi (na primer, če italijansko podjetje gradi avtocesto v Sloveniji), ne gre za ustanavljanje sedeža, temveč za opravljanje storitev v drugi državi članici. To pomeni, da se uporabljajo pravila o prostem pretoku storitev.«

Enako kot pri prostem gibanju delavcev velja svoboda ustanavljanja sedeža samo za fizične osebe, ki so državljani držav članic ter za pravne osebe, ki imajo svoj sedež podjetja v eni izmed držav članic. Svoboda ustanavljanja sedeža daje samozaposlenim osebam pravico do tako imenovane primarne pravice ustanavljanja sedeža, kar pomeni, da lahko npr. slovenski računovodja preseli svojo pisarno iz Slovenije v Italijo. V 49. členu PDEU pa je zajeta tudi svoboda tako imenovanega sekundarnega ustanavljanja sedeža, kar pomeni, da lahko delavec ali gospodarska družba v drugi državi članici ustanovi hčerinsko družbo, agencijo ali podružnico svojega podjetja. V tem primeru bi to pomenilo, da bi slovenski računovodja obdržal svojo pisarno v Sloveniji, v Italiji pa bi odprl še eno. Pravica ustanavljanja podjetja pa ne velja samo za premestitev ali ustanovitev drugega sedeža iz ene države članice v drugo državo članico. Posameznik, ki je državljan ene od držav članic in ki svojo ekonomsko dejavnost opravlja v tretji državi, lahko premesti ali ustanovi drug sedež v državi članici. Potemtakem lahko slovenski računovodja, ki opravlja svojo dejavnost v Srbiji, premesti ali ustanovi drug sedež v Sloveniji oz. kateri koli drugi državi članici EU (Tratnik et al., 2004, str. 105) in (Ribič, 2009, str. 5).

Svoboščino ustanavljanja sedeža lahko posamezniki koristijo samo v primeru, če ostale države članice priznavajo poklicne kvalifikacije, ki so jih uporabniki te svoboščine pridobili v domači državi članici. Se pravi, da morajo biti pogoji, ki so predpisani za pridobitev spričeval ter drugih poklicnih kvalifikacij v neki državi članici, v precejšnji meri usklajeni s pogoji iz ostalih držav članic. V današnjih časih skrbi za usklajenost Direktiva, ki predpisuje nek splošen sistem priznanja spričeval, doseženih v okviru višjega in poklicnega izobraževanja. Bistvo tega pravila je, da se spričevalo, ki ga posameznik pridobi v eni državi članici, prizna tudi v vseh ostalih državah članicah. V primeru, da pa je čas šolanja v državi članici, kjer je posameznik pridobil spričevalo, občutno krajši kot v drugi državi članici, kjer naj bi ga posameznik uveljavljal, lahko ta država zahteva dodatno opravljanje izpitov ali več delovnih izkušenj (Tratnik et al., 2004, str. 105).

5.2.2 OPRAVLJANJE STORITEV

Člen 49 PDEU, ki določa svobodo ustanavljanja sedeža, in člen 54 PDEU, ta določa svobodo opravljanje storitev, se po navadi predstavljata skupaj, ker oba temeljita na členu 18 PDEU. Svoboda opravljanja storitev se od 49. člena PDEU razlikuje po tem, da je pri svobodi opravljanja storitev izvajanje dejavnosti časovno omejeno. To pomeni, da izvajalec storitev v drugi državi članici izvaja neko dejavnost samo za določen čas, sedeža, kot je gospodarska družba, pa v njej ne ustanovi. Pri prostem pretoku storitev ponudnik ohrani središče svoje dejavnosti v svoji domači državi. Ponudnik, ki ponuja storitev v drugi državi članici, mora upoštevati tako imenovane predpise namembne države, ki veljajo za tamkajšnje državljane (Ribič, 2009, str. 5).

Za razlikovanje, ali se dejavnost posameznika ocenjuje po pravilih o opravljanju storitev ali po pravilih o prosti ustanovitvi sedeža, je torej pomembna narava dela. Se pravi, ali se dejavnost opravlja stalno ali začasno, neprekinjeno ali prekinjeno, z močno ali pomanjkljivo vezjo do gostujoče države članice itd. In če tu potegnemo črto, ugotovimo,

da se svoboda opravljanja storitev nanaša na primere, v katerih posameznik – izvajalec dejavnosti, obdrži sedež v svoji državi članice, storitve pa začasno opravlja tudi prek meja države, medtem pa svoboda ustanovitve sedeža omogoča državljanom ali pravnim osebam znotraj EU sodelovanje v drugih državah članicah za nedoločen čas (Grilc, 2001, str. 484).

5.3 PREPOVED DISKRIMINACIJE

Tako kot pri drugih temeljnih svoboščinah, je tudi pri prostem pretoku storitev jedro pravne ureditve diskriminacija na podlagi državljanstva. Na podlagi 56. člena PDEU je prepovedana tako posredna kot tudi neposredna diskriminacija (Ferčič et al., 2011, str. 163). Pri svobodnem opravljanju storitev je ena stranka diskriminirana, kadar je v povsem enakem položaju kot druga stranka, vendar sta obravnavani različno. Stranka je diskriminirana tudi, kadar je v popolnoma različnem položaju kot druga stranka, vendar sta obe obravnavani enako (Knez, 2003, str. 47). V praksi bi kot primer diskriminacije na podlagi državljanstva lahko navedli položaj, ko more državljan druge države članice plačati višjo vstopnino za ogled košarkaške tekme kot državljan države, v kateri se tekma odvija. Prepovedani so tudi ukrepi, ki za pogoj opravljanja storitev določajo, da mora imeti ponudnik storitev prebivališče ali sedež v tej državi (Ribič, 2009, str. 4).

Pri izvajanju storitev niso prepovedani samo diskriminatorni ukrepi na podlagi državljanstva, ampak tudi vsi drugi ukrepi, ki imajo diskriminatorne učinke. Tu štejemo predvsem predpise, ki za opravljanje določene vrste storitev predpisujejo pogoje, ki morajo biti izpolnjeni v tisti državi članici, kjer naj bi se ta storitev izvajala (Ribič, 2009, str. 4). V takem primeru morajo države članice upoštevati pogoje, ki so jih morali ponudniki storitev opraviti že v svoji domači državi na podlagi domačih predpisov. Sodišče EU dopušča, da pride v nekaterih primerih do izjem – države članice namreč lahko v lastni zakonodaji postavijo zahteve, ki temeljijo na zagotavljanju (Ferčič et al., 2011, str. 163 in 164):

- varovanja javnega interesa,
- varstva potrošnikov,
- varstva delavcev,
- varstva poklicnih kodeksov,
- učinkovitosti davčnega nadzora in davčnega sistema,
- svobode tiska in pluralizma,
- prometne varnosti ter
- učinkovitega in kakovostnega sodstva.

5.4 IZJEME PRI SVOBODNEMU OPRAVLJANJU STORITEV

Knez (2003, str. 51) pravi: »PES določa enake omejitve za prosto ustanovitev sedeža in za prosto opravljanje storitev. Do omejitve načela, ki zagotavlja prosto gibanje svobodnih poklicev, lahko pride sam v dveh primerih: ko gre za 1. izvajanje javne oblasti in 2. za razloge javnega reda, javne varnosti in javnega zdravja.«

5.4.1 OPRAVLJANJE JAVNE SLUŽBE

Člen 51 PDEU dovoljuje državam članicam, da na področju prostega opravljanja storitev prepovejo državljanom drugih držav članic izvajanje tiste dejavnosti, ki je po predpisih povezana z izvajanjem javnih pooblastil. S to prepovedjo želijo državljanom drugih držav članic preprečiti vmešavanje v notranje zadeve države članice (Tratnik et al., 2004, str. 111). Pri tej prepovedi je pomembno merilo dejavnost in ne poklic, kajti člen 51 PDEU se sklicuje na prepoved opravljanja dejavnosti (in ne poklica), povezane z javno oblastjo. Sodišče ES se je s tem vprašanjem srečalo pri zadevi Reyners, ko je moralo odločiti, ali je poklic oz. dejavnost odvetnikov povezana z izvajanjem javne oblasti. V tej zadevi je bilo odločeno, da so posamezni poklici lahko v celoti izvzeti iz pravice prostega opravljanja storitev le v primeru, kadar ima dejavnost, ki jo opravljajo, vpliv na področje javne oblasti, ta vpliv pa je neločljivo povezan s siceršnjo naravo poklica. Torej, če je dejavnost določenega svobodnega poklica povezana z delom na področju, ki je povezan z javno oblastjo, je treba preveriti, ali je mogoče to področje ločiti od siceršnjega poklica. V primeru, da se ugotovi, da je dejavnost, ki spada na področje javne oblasti pretesno povezana s poklicem in bi se ob ločitvi pomen poklica spremenil, se takšen poklic v celoti izvzame iz načela prostega pretoka storitev, v nasprotnem primeru pa se izvzame le del, ki se bo prenesel na področje državne oblasti (Knez, 2003, str. 51).

Kar zadeva razlago omejitev iz razloga javne oblasti je značilno (Zagernik, 2010, str. 47):

- Izjeme, določene v določbi 51. člena PDEU, se morajo razlagati restriktivno,
- izvajanje javne oblasti mora biti posredno in neposredno (specifično),
- izjema se lahko nanaša samo na izvajanje določenih dejavnosti poklica, nikakor pa se ne more nanašati na izvzem celotnega poklica, če ta v resnici ni v celoti povezan z izvajanjem javne oblasti. Gledano na prakso Sodišča ES je to izločilo iz izvajanja dejavnosti, ki bi lahko bile povezane z izvajanjem javne oblasti dejavnosti svetovanja ter pravno pomoč in zastopanje strank v sodnih postopkih pred sodišči;
- dejavnosti, povezane z izvajanjem javne oblasti, morajo biti obravnavane (interpretirane) enako na celotnem ozemlju Skupnosti. Gre torej za koncept prava Skupnosti in država članica ne more sama odločati, kaj se šteje za izjemo od javne oblasti.

5.4.2 JAVNI RED, JAVNA VARNOST IN JAVNO ZDRAVJE

Zagernik pravi (2010, str. 46): »Poglavitna značilnost iz razlogov javnega reda, javne varnosti in javnega zdravja, ki izhaja iz prakse Sodišča ES v tem, da to priznava izjeme le, če je njihov cilj mogoče opredeliti kot javni interes, ki pa ne vključuje ekonomskih ciljev. Da ekonomski razlogi ne morejo predstavljati razloga za omejevanje prostega opravljanja storitev, je Sodišče ES večkrat potrdilo v svojih odločitvah.«

Prvi odstavek 52. člena PDEU določa, da do omejitve načela o prostem pretoku storitev lahko pride tudi v primeru, ko gre za razlog javnega reda, javne varnosti in javnega zdravja. Nacionalni predpisi na tem področju predpostavljajo tudi posebno ureditev za tujce, če je to iz razlogov javnega reda, varnosti in zdravja potrebno in upravičeno. Glede

pomena in uporabe člena 52 PDEU je bilo še nekaj nejasnosti, zato je Sodišče ES prejelo številna vprašanja, kljub temu da je bil njegov pomen razširjen z Direktivo 64/221. Odgovor Sodišča na vprašanja je bil, da se ukrepi, ki so bili sprejeti na podlagi zaščite javnega reda, varnosti in zdravja, ne smejo razlagati preozko in se morajo nanašati na posameznikovo osebno prepričanje. Država članica, kjer bi posameznik rad opravljal svoj poklic, ne sme izgnati posameznika s svojega ozemlja samo iz razloga, da je bil ta v preteklosti že obsojen. Sklicevanje države na kazensko obsodbo v preteklosti pride v poštev samo v primeru, če država dokaže, da upravičeno sumi, da je posameznik zmožen kaznivo dejane ponoviti. Kazenska obsodba v preteklosti postane pomembna, če je bilo kaznivo dejane posameznika povezano z opravljanjem dejavnosti, npr. da posameznik opravlja poklic psihiatra, v preteklosti pa je bil obtožen preprodaje z mamili. V primeru, da država članica posameznika ne sprejme na svoje ozemlje, se lahko ta pritoži, in tako postane predmet ponovne preiskave s strani Sodišča ES, ki rzsodi, ali je država posamezniku upravičeno preprečila vstop na njihovo ozemlje (Ilešič, 2004, str. 297 in 298).

Knez (2003, str. 53) pravi: »V zvezi z obrazložitvijo omejitev, ki se nanašajo na zavarovanje (ohranitev) javnega reda, javne varnosti in javnega zdravja, Sodišče ES ni pustilo popolnoma prostih rok državam članicam. Poleg tega, da je sprejelo posebna navodila, ki naj bi jih spoštovala države članice pri implementaciji (sprejemu) te določbe v nacionalno zakonodajo, na primer izgon iz države ali pa zavrnitev izdaje dovoljenja za ustanovitev sedeža, je sprejelo tudi nekaj pomembnih odločb glede samega postopka.«

5.5 DIREKTIVA O STORITVAH NA NOTARNJEM TRGU

Direktiva o storitvah pomeni pomemben korak k razvoju področja o prostem pretoku storitev. Zagovorniki Direktive so bili prepričani, da Direktiva predstavlja resnično praktično in izvedljivo rešitev, ki bo spremenila gospodarstvo EU. Direktiva je pripomogla k večji povezanosti na trgu storitev, ponudnikom in prejemnikom storitev pa je omogočila večjo pravno varnost. Podjetja se po zaslugi direktive po novem lahko ustanavljajo in ponujajo svoje storitve v drugi državi članici, pri tem pa jih ne ovirajo nobeni zakonski predpisi. Več podjetji in storitev na notranjem trgu prinese večjo konkurenco, se pravi več izbire in nižje cene za potrošnike (Ribič, 2009, str. 13 in 14).

Direktiva zajema storitve, ki jih registriran ponudnik opravlja v eni izmed držav članic. Pojem storitve predstavlja vsako ekonomsko dejavnost, ki se opravlja za plačilo, zato Direktiva ne velja za dejavnosti, ki jih izvajajo država in regionalni ali lokalni organi brezplačno na svojem socialnem, izobraževalnem, kulturnem ter sodnem področju (Ribič, 2009, str. 15). Direktiva ne zajema tudi storitev splošnega interesa, ki jih določajo države članice. Tu so mišljene npr. prevozne storitve, kot so javni prevoz, reševalna vozila, taksi službe ali npr. zdravstvene storitve. Določbe direktive veljajo le v primeru, če so te dejavnosti že odprte za konkurenco in ne zahtevajo odstranitve ovir pri storitvah splošnega pomena, odprave monopolov, npr. na področju športnih stav ali privatizacije javnih organov. Pojem storitve splošnega gospodarskega pomena predstavlja javne

storitve, naložene s strani države, katerih cilj je ugoditi javnemu interesu. Te storitve so (Forštner, 2009 ,str. 25) in (Ribič, 2009, str. 15):

- poštne storitve,
- prenos, distribucija in oskrba z električno energijo ter zemeljskim plinom,
- distribucija vode in oskrba z njo ter odstranjevanje odpadnih voda in ravnanje z odpadki.

5.6 RAZLOGI IN NAMEN SPREJETJA DIREKTIVE

Namen sprejetja Direktive je bil pravna ureditev področja o prostem opravljanju storitev znotraj EU. Bistvena značilnost prostega pretoka storitev je čezmejna uporaba ali dobava storitev, pri tem pa se ne spremeni lokacija uporabnika ali ponudnika storitev. Določba o prostem pretoku storitev je bila že večkrat predmet preučitve, saj pred sprejemom Direktive področja o storitvah ni urejal noben akt na ravni EU, ampak so to področje določala pravila o drugih svoboščinah. Direktiva o storitvah je poleg področja o opravljanju storitev uzakonila tudi poglavje o drugi svoboščini, in sicer svobodo ustanavljanja sedeža. Direktiva zraven svobode ustanavljanja sedeža in svobode opravljanja storitev ureja še pravila o poenostavitvi postopkov, ki bi bila podjetjem v pomoč pri premagovanju nekaterih ovir, kot so pomanjkanje poznavanja prava, jezika, kulture in prostorske razdalje (Ribič, 2009, str. 13).

5.6.1 CILJI DIREKTIVE

Glavni cilj predloga direktive je bil uresničitev enotnega trga storitev ter posledično povečati gospodarsko rast in ustvariti številna nova delovna mesta na tem področju. Vzpostavitev enotnega trga storitev lahko dosežemo s poenostavitvijo upravnih postopkov in utrditvijo medsebojnega zaupanja med državami članicami, treba pa je pridobiti tudi potrošnikovo zaupanje v enotni trg. Pomemben cilj Predloga direktive je tudi ustvariti pravni okvir, s katerim bodo odpravljene vse ovire, da bodo lahko ponudniki svobodno opravljali storitve, samozaposleni svobodno ustanavljali sedeže v drugi državi članici, tako prejemniku in ponudniku pa bo pravni okvir dal neko pravno gostoto, ki jo potrebujeta za izvajanje teh temeljnih svoboščin (Fornštner, 2009, str. 25).

5.7 SPREMEMBE DIREKTIVE 2004/2006

Prvi predlog direktive, ki jo je predlagala Evropska komisija leta 2004, je vseboval določilo o načelu izvirne države. Načelo izvirne države je določalo, da je posameznik, ki ponuja storitev, zavezan, primoran ravnati v skladu z zakonodajo države, v kateri ima sedež, in ne z zakonodajo države, v kateri storitev opravlja. To pomeni, da mora država, v kateri se ponudnik storitev izvaja, upoštevati zakonodajo domače države ponudnika. Države članice si morajo po načelu izvirne države medsebojno priznavati zakonodajo, njihovi nacionalni organi pa morajo med seboj sodelovati. Slaba stran načela pa je, da ustvarja tekmovanje med uredbami, ki podpirajo delovanje domačih podjetij. Načelo izvirne države je bilo iz prvotnega besedila skoraj v celoti črtan, namesto njega pa so predlagali določilo o načelu vzajemnega priznanja. To določilo od držav članic zahteva vzajemno priznavanje pravice

opravljanja storitev izven države članice, v kateri ima ponudnik storitve sedež. Ponudnik ima tako pravico, da opravlja storitev izven države članice, v kateri ima sedež, država članica, v kateri ponudnik izvaja storitev, pa je zavezana, da ponudniku odstrani vse ovire, ki bi ponudnika ovirale pri prostem izvajanju storitev na njenem ozemlju (Ribič, 2009, str. 14).

5.7.1 GLAVNE SPREMEMBE DIREKTIVE

Glavne spremembe Direktive, ki jih je vpeljala na področje prostega pretoka storitev, zato da bi olajšala svobodo opravljanja storitev ter svobodo ustanavljanja, so predvsem harmonizacija nacionalnih predpisov, zmanjšanje upravnih obremenitev ter znižanje transakcijskih stroškov. Tu gre predvsem za koristi, ki jih bodo od Direktive imela mala in srednje velika podjetja, potrošniki pa bomo zaradi napredka čezmejne trgovine s storitvami deležni večje, cenejše in bolj kakovostne ponudbe. Glavna sprememba Direktive je torej vzpostavitev konkurenčnega trga, ki bo prinesel večjo gospodarsko rast, več delovnih mest, gospodarstvo EU pa bo bolj konkurenčno tudi na svetovnem trgu (Ribič, 2009, str. 16).

Direktiva je torej osredotočena na štiri glavne cilje, to so (prav tam):

- pospešitev čezmejnega opravljanja storitev z ustanovitvijo podjetja z začasnim izvajanjem storitev čez mejo, in s tem
- zaradi večje konkurence boljšo in cenejšo ponudbo storitev,
- krepitev pravic prejemnikov storitev, to je boljše varstvo potrošnikov, ter
- učinkovito upravno in pravno sodelovanje med državami članicami ter povečanje zaupanja v notranji trg.

6 PROST PRETOK KAPITALA

Pomemben del notranjega trga je tudi prost pretok kapitala in plačil med državami članicami. To zadnjo svoboščino ureja PDEU, in sicer členi od 63–66 PDEU. Svoboščino prost pretok kapitala lahko koristi vsakdo, ki ima kapital v eni izmed držav članic EU, ne glede na prebivališče, sedež in državljanstvo. Pretok kapitala je najmlajša izmed vseh svoboščin, kajti uresničena je bila šele 1. januarja leta 1994. Pojem pretok kapitala predstavlja vsak enostranski prenos kapitala med dvema državama članicama, njegov glavni namen pa je naložba. Promet kapitala poleg direktnih naložb (nakup kapitalskega deleža) predstavljajo tudi druge oblike naložb – to so npr. posojila ali bančne garancije (Tratnik et al., 2004, str. 112). Prost pretok kapitala pa iz svojega obsega izključuje transakcije, ki so povezane z javno varnostjo. Dober primer teh transakcij je npr. pranje denarja ali trgovina z orožjem. Države članice imajo pravico do začasnih posegov v prosti pretok kapitala iz razlogov težav države članice pri plačilni bilanci. Ti pogoji, pod katerimi je državam dovoljeno posegati v prostost pretoka kapitala, so določeni v Maastrichtski pogodbi (Kezunovič, 2003, str. 28).

Prosti pretok kapitala prinaša gospodarstvu kup koristi, kot so vključevanje v trgovinske tokove, širše naložbeno povezovanje in predvsem širši in cenejši dostop do finančnih virov za gospodarsko aktivnost. Za gospodarstvo držav članic prost pretok kapitala in plačil pomeni doseganje večje učinkovitosti, državljanom pa ponuja možnost odpiranja računov na bankah v tujini, ustanavljanje lastnih podjetij v tujini, najemanje posojil v tujini, trgovanje z vrednostnimi papirji tujih izdajateljev na tujih borzah, naložbe v tuja podjetja in finančne institucije ter nenazadnje tudi možnost prenosa gotovine prek meje v skladu s pravili o preprečevanju denarja (prav tam).

Od vseh štirih svoboščin najdemo v učbenikih in knjigah s področja prava EU najmanj prostora, namenjenega prav prostemu pretoku kapitala, vendar to še ne pomeni, da je pretok kapitala manj pomemben kot ostale tri svoboščine. Prav nasprotno, prosti pretok kapitala je za notranji trg EU zelo pomemben, kajti predstavlja izvedbeni in povezovalni element, ki povezuje svoboščine med seboj. Težko si predstavljamo uspešno delujoč notranji trg in kako bi plačali za neko blago, ki ga kupujemo prek meje, ali storitev, ki se izvaja v drugi državi članici, če ne bi imeli urejeno področje prostega pretoka kapitala. Tudi na področju prostega gibanja delavcev bi bile določbe o pravicah delavcev brez pomena, če ne bi imeli možnosti meddržavnih plačil za njihovo delo. Prav tako pa bi bilo brez pomena svobodno ustanavljanje sedeža, kajti podjetniki uporabljajo za poslovanje plačila in transferje za plačevanje sredstev prek meja držav članic (Podobnik, 2003, str. 59).

6.1 RAZVOJ PROSTEGA PRETOKA KAPITALA

Grilc (2001, str. 538) pravi: »Določbe Rimske pogodbe iz leta 1957 o prostem pretoku kapitala so se precej razlikovale od ubeseditve pogodbe v zvezi z drugimi ekonomskimi svoboščinami. Bile so bistveno manj zavezujoče narave od določb o drugih svoboščinah in na njihov domet kaže tudi to, da so določbe Rimske pogodbe od 67. do 73. člena domala v celoti »povozila« določila PDEU. Pomembno pa je vedeti, da so se že leta 1957 ukvarjali z mislijo vsaj tako resno, da so določbe o prostem pretoku kapitala vstavili v Rimsko pogodbo.«

Členi 67–73 EGS so najprej za prosti pretok kapitala predvideli, da bo prost le do te mere, da se omogoči pravilno delovanje skupnega trga. EGS je bila mnenja, da bi pretok večje količine kapitala med državami članicami lahko povzročil škodo gospodarstvu držav članic. Enako so menili glede plačilnega prometa. Pomemben korak naprej k poti do prostega pretoka kapitala je 23. maja 1986 dosegla Komisija s programom za liberalizacijo kapitalskih tokov v Skupnosti (Žemva, 2007, str. 22).

Velik mejnik pri razlaganju pomena in urejanju zakonodajnega področja prostega pretoka kapitala predstavlja Bela knjiga o dokončanju notranjega trga Komisije iz leta 1985. Cilj Bele knjige je bil doseganje čim večje liberalizacije kapitalskih tokov, pri tem pa je navedla, za kaj bi bila liberalizacija dobra rešitev: prvič, omogoča zagotovitev dostopa do učinkovitih finančnih storitev v okviru združenega finančnega trga; drugič, zagotavlja monetarno stabilnost in zadnjič, omogoča načrtno delitev evropskih prihrankov. Visoki cilji Bele knjige pa niso zajemali odpravo vseh omejitev za pretok kapitala, pa vendar je bila na njeni podlagi sprejeta najbolj bistvena direktiva s področja prostega pretoka kapitala, kajti direktiva je dramatično posegla v ureditev omejevalnih ukrepov določenih držav članic (Podobnik, 2003, str. 60).

Direktiva Sveta 88/361/EGS z dne 24. 6. 1988 je šele popolnoma liberalizirala prosti pretok kapitala in uveljavila načelo prostega pretoka kapitala. Direktiva je določala, da morajo države članice odstraniti vse omejitve prostemu pretoku kapitala za osebe, ki imajo prebivališče ali sedež v državah članicah (Europedia, 2012). V Ankesu št. 1 je direktiva opredelila, kaj vse obsega pojem pretoka kapitala. Pojem pretoka kapitala je obsegal vse premike kapitala tako med fizičnimi kot med pravnimi osebami. Državam članicam je izjemoma v primeru kršitev nacionalnega prava dovolila, da sprejmejo potrebne ukrepe, da zaščitijo domače gospodarstvo. Tu gre predvsem za področje davkov in skrbnega nadzora finančnih institucij. Države članice so imele s strani direktive tudi dovoljenje za evidentiranje kapitalskih transakcij iz upravnih ali statističnih razlogov (Žemva, 2007, str. 22).

Enako kot direktiva je 1. januarja leta 1994 tudi PDEU prepovedala kakršne koli omejitve kapitala in plačilnega prometa med državami članicami EU. Mnogi so se spraševali, zakaj se je morala spremeniti primarna zakonodaja – PES, če je že sekundarna zakonodaja – Direktiva Sveta 88/361/EGS odpravila vse ovire za prosti pretok blaga. Odgovor na to

vprašanje je razmerje med primarnimi in sekundarnimi viri, saj se direktiva kot sekundarni vir spremeni po manj zahtevnem postopku ter ustvarja pravice in obveznosti zgolj v razmerju do držav članic, medtem ko se razne ustanovitvene pogodbe kot primarni viri dolgoročne narave, za njihov sprejem pa je predpisan zahteven postopek, hkrati pa ne ustvarjajo pravic in obveznosti samo v razmerju do držav članic, ampak tudi v razmerju do fizičnih oseb (prav tam). Podobnik (2003, str. 61) pravi: »PEU je v členih 56 do 60 povsem spremenila prejšnjo ureditev rimske pogodbe. Tako je v 56. členu PEU uveljavljeno temeljno načelo prepovedi vseh vrst omejitev pretoka kapitala in plačil med državami članicami ter med državami članicami in tretjimi državami.«

6.2 PLAČILA

Pod pojmom »plačilo« si razlagamo vse prenose plačilnih sredstev, ki jih prek svojih mej, med seboj opravljata dve državi članice in za katere je bila opravljena protiusluga. Pod plačila se na podlagi te definicije štejejo npr. najemnine ali plačilo za blago oz. storitev. Priloga I Direktive 88/361 navaja temeljne oblike kapitala (Ferčič et al., 2011, str. 166):

- I: Neposredne naložbe,
- II: Naložbe v nepremičnine,
- III: Operacije z vrednostnimi papirji, s katerimi se normalno trguje na kapitalskem trgu,
- IV: Operacije z enotami investicijskih skladov,
- V: Operacije z vrednostnimi papirji in drugimi instrumenti, s katerimi se normalno trguje na denarnem trgu,
- VI: Operacije na tekočih in depozitnih računih pri finančnih ustanovah,
- VII: Krediti v zvezi s komercialnimi transakcijami ali ponudbo storitev, pri katerih sodeluje rezident,
- VIII: Finančna posojila in krediti,
- IX: Poroštva, druga jamstva in zastavne pravice,
- X: Prenosi pri izvedbi zavarovalnih pogodb,
- XI: Osebni pretoki kapitala,
- XII: Fizični uvoz in izvoz finančnih sredstev in
- XIII: Drugi pretoki kapitala.

Tudi glede prostega pretoka kapitala se pojavlja problem razmejitve med prostim pretokom kapitala in ostalimi tremi svoboščinami (prav tam).

6.3 PROST PRETOK KAPITALA, PROST PRETOK BLAGA IN PROST PRETOK DELAVCEV

Najlažje med vsemi svoboščinami, če jih primerjamo s prostim pretokom kapitala, je razlikovati med njim ter prostim pretokom blaga in prostim gibanjem delavcev. V primeru, ko se prek nacionalnih mej pretaka denar, ki ni več v veljavi (npr. tolarji, ki imajo vrednost le za zbiratelje), gre za prost pretok blaga in ne kapitala. Podobno je pri razmejitvi med

pretokom kapitala in svobodo gibanja delavec. Ko delavec kupi nepremičnino v drugi državi članici z namenom, da bi tam živel ter delal, spada to v prosto gibanje delavcev, če pa delavec kupi nepremično v drugi državi članici in jo ima kot počitniško stanovanje, sodi to v prosti pretok kapitala (Tratnik et al., 2004, str. 113).

6.4 PROST PRETOK KAPITALA IN SVOBODA USTANAVLJANJA SEDEŽA

Veliko več težav povzroča razmejitve med prostim pretokom kapitala in svobodo ustanavljanja sedeža. Ločnico med njima je težko potegniti še posebej na področju neposrednih naložb. V primeru, ko so naložbe subjekta majhne oz. tako imenovane portfeljske naložbe, gre za področje prostega pretoka kapitala, če pa so naložbe v neko gospodarsko združbo tako velike, da subjektu omogočajo, da ta odloča ali soodloča o poslovnih politikah te gospodarske združbe, gre za svoboščino ustanavljanja sedeža. Ta razmejitev temelji na različnem namenu teh dveh svoboščin. Namen portfeljskih naložb namreč ni prevzeti nadzor v kakem podjetju, kot je to v navadi pri velikih naložbah, temveč je njihov namen dobiti dividende ali pa iztržiti dobiček ob prodaji vrednostnih papirjev, prav zato gre v tem primeru za prost pretok kapitala (prav tam).

6.5 PROST PRETOK KAPITALA IN PRETOK STORITEV

Najlažje je med seboj ločiti prost pretok kapitala in prost pretok storitev. Kot smo že spoznali v četrtem poglavju, je prost pretok storitev sekundarna svoboščina in nastopi le v primeru, ko ni v uporabi nobena izmed ostalih treh primarnih svoboščin. Tako je določeno v členu 57 PDEU. V primeru, ko država članica omejuje kreditiranje svojih državljanov pri bankah v tujini, je treba ta ukrep države članice presoјati po pravilih o prostem pretoku kapitala in ne storitev (prav tam).

6.6 PREPOVED OMEJITEV

Prav tako kot pri ostalih svoboščinah tudi pri prostem kapitalu poznamo prepoved omejitev, ki na kakršen koli način onemogočajo prost pretok kapitala. Prepoved omejitev je zapisana v prvem odstavku člena 63 PDEU in pravi, da so prepovedane vse omejitve pretoka kapitala in plačil, ne samo med državami članicami, ampak tudi med državami članicami in tretjimi državami. Tako kot pri ostalih svoboščinah gre tudi pri pretoku kapitala in plačil za posredno in neposredno diskriminacijo (Tratnik et al., 2004, str. 113).

6.7 IZJEME

Izjeme pri omejitvah in načelu diskriminatornosti dopušča državam članicam člen 65 PDEU. Države članice lahko pri obdavčitvi drugače obravnavajo domače in tuje davčne zavezance ter prihodke v domači in tuji državi. Prav tako lahko države članice izvajajo ukrepe za preprečevanje davčnih utaj in ukrepe za zagotavljanje nadzora nad finančnimi institucijami ter predpise glede prijave kapitala za namene upravnih ali statističnih informacij. Tako kot je pri svoboščinah že v navadi tudi pri pretoku kapitala in plačil lahko države članice sprejmejo določene ukrepe zaradi razlogov javnega reda in javne varnosti.

Dopolnitev člena 65 PDEU določa, da ukrepi, ki so dovoljeni državi članici na podlagi 65. člena PDEU, ne smejo bit sredstvo samovoljne diskriminacije ali prikrita oviranja prostega pretoka kapitala in plačil. EU lahko sprejme posebne ukrepe, ko sumi, da pretok kapitala v države nečlanice ali iz njih, predstavlja veliko grožnjo za delovanje EMU (Evropska monetarna unija). Zaščitne ukrepe glede tretjih držav lahko s kvalificirano večino sprejme Svet na predlog Komisije in po posvetovanju z ECB (Evropska centralna banka). Zaščitni ukrepi se lahko sprejmejo za največ šest mesecev, in samo v primeru, če so resnično potrebni (Tratnik et al., 2004, str. 113 in 114).

6.8 SLOVENIJA IN PROST PRETOK KAPITALA

Slovenija je bila pri odstranitvi ovir za kapitala zaradi svoje majhnosti vedno previdna. Pomemben korak k sproščanju kapitala je sprejela z Evropskim sporazumom. Sporazum je omogočil sprostitev v zvezi z neposrednimi naložbami in posojili ter prepovedal uvajanje novih deviznih omejitev na pretok kapitala in zaostrovanje obstoječih dogovorov. Velika nevarnost pri odpravljanju ovir za pretok kapitala je slaba pripravljenost na sprostitev. Nevarnost se hitro pojavi ob neizpolnjenih pogojih, kot so: visoka stopnja makroekonomske stabilnosti države, primerljive obrestne mere in inflacija. Država hitro zabrede v finančno krizo, tudi v primeru, ko nima razvitega finančnega sektorja – zlasti banke. Hitra sprostitev kapitala se prikaže na ravni deviznega tečaja, to pa vpliva na denarno politiko, posledično pa lahko pride do velike finančne nestabilnosti države. Slovenija prav iz tega razloga ni hitela pri sprostitvi kapitala, temveč je vztrajala pri počasni sprostitvi kapitalskih tokov, pri tem pa je postavila naslednja pogoja: okrepiti finančni sektor ter stabilizirati makroekonomsko okolje. Pri prostem pretoku kapitala se običajno najprej sprošča dolgoročne oblike, potem srednjeročne in šele nato kratkoročne (Felician, 2004, str. 25 in 26). Področje prostega pretoka kapitala je Slovenija zakonsko uredila leta 1999 v Zakonu o deviznem poslovanju. Velik del omejitev za prosti pretok kapitala je bil s tem zakonom že odpravljen, nekatere oblike omejitev pa so se bistveno omilile. Z zakonom je bil predviden tudi rok za odpravo še ostalih omejitev, Banka Slovenije in Ministrstvo za finance pa so prevzeli nalogo nadaljnega sproščanja kapitalskih tokov (Kezunovič, 2003, str. 29).

Prost promet z zemljišči, ki slovi kot najtežje vprašanje na področju prostega pretoka kapitala, sta Slovenija in EU rešili že v Evropskem sporazumu o pridružitvi ob sprejemu tako imenovanega španskega kompromisa, torej še pred začetnimi pogajanjmi za vstop v EU. Slovenija se je s španskim kompromisom zavezala, da bo od sprejema Evropskega sporazuma o pridružitvi dalje omogočala vsem državljanom držav članic EU, ki so imeli na sedanjem ozemlju Slovenije vsaj tri leta stalno prebivališče, pravico do nakupa nepremičnine. Pravico do nakupa nepremičnine je Slovenija v tem primeru pogojila z vzajemnostjo, kar pomeni, da imajo pravico za nakup nepremičnine samo državljanji tistih držav, katerih nepremičninski trgi so pod podobnimi pogoji odprti tudi za slovenske kupce. Pogoj vzajemnosti pri nakupu nepremičnine je nehal veljati takoj po vstopu Slovenije v EU (prav tam).

Slovenija je takoj, ko je stopil v veljavo Evropski sporazum o pridružitvi, sprostila tudi neposredne naložbe in kreditne posle s tujino. Pri portfeljskih naložbah je Slovenija ravnala previdno in jih je sproščala postopoma, pa vendar jih je povsem odpravila še pred 1. januarjem leta 2002, ki je bil določen kot skrajni rok za odpravo le-teh. V pogajanjih za vstop v EU je Slovenija predložila natančen načrt za sprostitev preostalih ovir kapitalskih tokov. Načrt je obsegal predvsem področje denarnega poslovanja ter pravice do ustanavljanje podjetij v nekaterih sektorjih (Kezunovič, 2003, str. 29 in 30).

V Sloveniji smo dobro organizirani na področju nadzora in preprečevanja pranja denarja. Slovenska zakonodaja je z Evropskim pravnim redom dobro usklajena in se v primeru, če pride v Evropskem pravnem redu do sprememb na področju nadzora nad nezakonitimi kapitalskimi tokovi, vzporedno spremeni tudi zakonodaja Slovenije na tem področju. Za področje pranja denarja imamo ustanovljen Urad za preprečevanje pranja denarja, ki je tudi osrednji organ za izmenjavo podatkov o pranju, odkrivanju, zasegu in zaplembi premoženjske koristi, pridobljene s kaznivim dejanjem. Na tem področju z Uradom sodelujejo nadzorniki finančnih trgov ter finančne institucije (prav tam).

6.9 MONETARNA UNIJA

Felician (2004, str. 26) pravi: »Ekonomska in monetarna unija je v nekem smislu nadgradnja notranjega trga, saj pogojuje eno od štirih svobod, ki so značilne za notranji trg, in sicer prost pretok kapitala. Enotni notranji trg je mogoč le v primeru, da v njem obstaja enotna valuta. Podjetja držav članic EU opravijo več kot sedemdeset odstotkov trgovine znotraj EU, zato je notranji trg in en sam denar pogoj za optimalne rezultate ekonomske integracije – za hitro in stalno gospodarsko rast. To je le eden od razlogov, da je v EU postalo neizbežno oblikovanje ekonomske in monetarne unije.«

Ideja o ustanovitvi EMU se je začela že leta 1969, ko si je tako imenovana evropska šesterica zastavila cilj ustanoviti EMU ter skupno valuto. Prvi korak na poti do uresničenja tega cilja je bila ustanovitev Evropskega denarnega sistema (EMS) leta 1979. V okviru EMS se je uvedla tudi skupna evropska valuta »eku«, ki je takrat služila predvsem za podporo delovanja skupnega deviznega režima deviznih tečajev (ERM). Skupno denarno valuto eku je kasneje zamenjal evro, in sicer v razmerju 1:1. En del cilja je bil z uvedbo skupne valute že izpolnjen. Leta 1990, ko so odstranili prepreke za pretok kapitala, pa se je začel uresničevati tudi drugi del cilja, in sicer uvedba EMU. Kot drugi pomembni korak na poti do ustanovitve EMU štejemo ustanovitev Evropskega monetarnega inštituta (EMI), ki je veljav kot predhodnik Evropske centralne banke (ECB), njegova naloga pa je bila uvedba skupne valute. V začetku leta 1999 je bil z uvedbo evra narejen tretji korak k ustanovitvi EMU, oblast pa so na področju kapitala države članice zaupale ECB. Ustanovitev evra kot skupne valute je potekala v treh fazah. Prva faza nastopi leta 1998, ko so članice EMU določile menjalna razmerja med valutami in potrdile, da pogoje za evro izpolnjuje enajst članic (kasneje se je enajsterici pridružila še Grčija). Za drugo fazo štejemo uvedbo evra 1. januarja 1999. Tečaji valut dvanajstih držav, ki so izpolnjevala pogoje za sprejem evra, so lahko odstopali od tečaja za največ petnajst odstotkov. Zadnja

faza pa je nastopila 1. januarja leta 2002, ko je dvanajst držav članic EU zamenjalo svojo denarno valuto za skupno valuto evro (prav tam).

6.9.1 EVRO

Evro je skupna valuta EU in danes predstavlja simbol evropskega povezovanja, kajti med seboj povezuje sedemnajst držav članic in je plačilno sredstvo tristo dvaintrideset milijonov evropskih državljanov. Za evropske državljane prinaša evro cel kup prednosti, še posebej, kadar se odpravijo v tujino ali opravljajo spletne nakupe na straneh drugih držav članice (Evropska unija, 2012).

Enotna valuta predstavlja številne koristi, kajti odpravlja valutna nihanja in stroške menjave. Z evrom podjetja lažje čezmejno poslujejo, gospodarska rast je večja, gospodarstvo pa stabilnejše. Državljanom EU je z enotno valuto olajšano potovanje in kupovanje v drugih državah članicah, EU pa je na svetovni ravni z enotno valuto konkurenčnejša, saj je evro takoj za ameriškim dolarjem druga najpomembnejša valuta (prav tam).

Enotna valuta ni pomembna le zaradi bolj enostavnih potovanj in nakupov v tujini, ampak ima pomembno vlogo tudi v gospodarstvu in politiki. Enotnega trga si brez enotne valute ne moremo predstavljati, tako da evro dopolnjuje notranji trg in omogoča večjo učinkovitost le-tega. Evro je zaradi velikosti in stabilnosti evroobmočja dobro zaščiten pred zunanjimi gospodarskimi udarci, kot so nepričakovana zvišanja cen nafte ali pretresi na deviznih trgih. Suverenost pri monetarni politiki v EU so z uvedbo evra dobile ECB in nacionalne centralne banke držav članic, ki so v evroobmočju. Te banke so med seboj povezane v Evrosistem (European Commission, 2012).

6.9.2 PREDNOSTI EMU

Prednosti EMU so predvsem krepitev gospodarske rasti in zagotavljanje stabilnosti cen ob nizki inflaciji. Krepitev gospodarske rasti argumentira vrsta dejavnikov. Prvi dejavnik je prav gotovo zmanjševanje stroškov posameznega posla oz. transakcije, ker obstoj ena valute odpravi menjalni tečaj valut. Pri prekomernih poslih med subjekti iz držav članic pri transakciji ni razlik med nakupnimi in prodajnimi tečaji različnih valut, to pomeni, da ni več stroška nakupa tuje valute. Po besedah Komisije naj bi v EU zaradi transakcijskega prihranka privarčevali več kot petindvajset milijard dolarjev. Pomemben dejavnik je tudi vez med notranjim trgom in enotno valuto (one market, one money). Ko pogledamo skozi zgodovino pri prostih gibanjih drugih produkcijskih faktorjev in ne kapitala ter plačil, ugotovimo, da je obstoj notranjega trga možen tudi brez enotne valute, pa vendar je zelo verjetno, da bo notranji trg z enotno valuto deloval veliko bolje (Grilc, 2001, str. 548). Poleg krepitve gospodarske rasti in zagotavljanja stabilnosti cen ima EMU še veliko drugih koristi za skupni trg, kot so npr. (Dornik, 2006, str. 7):

- povečanje trgovine z državami evroobmočja in lažje sprejemanje odločitev,
- znižanje informacijskih stroškov,

- transparentnost cen: potrošniki in podjetniki lažje primerjajo cene blaga in storitev, ker so te izražene v skupni valuti,
- razvoj konkurenčnejšega skupnega kapitalskega trga (banke, zavarovalnice, investicijski skladi, pokojninski skladi itd.),
- porast neposrednih tujih investicij itd.

6.9.3 SLABOSTI EMU

V prid EMU govorijo številni razlogi, kot pri vsaki stvari pa tudi tu obstajajo razlogi, ki se z njeno ustanovitvijo ne strinjajo. Za prvi razlog, ki govori proti EMU, štejemo vsebinsko oz. politično nepripravljenost držav na EMU oz. prehitro vzpostavitev EMU, ki naj bi bila po ugotavljanju različnih študij prehitro uveljavljena za dve leti. Drugi razlog proti EMU navajajo nasprotniki prehajanja integracije v zadnjo fazo evropske super države kot popolne ekonomske unije. Nasprotniki so bili namreč mnenja, da Skupnost čaka še vrsto reform, preden postanejo evropska super država, ter da popolna ekonomska unija s poenotenjem gospodarstev držav članic, skupno politiko na vseh področjih, podobnostjo konfederalni državi, ni tvorba, ki bi jo na formalni ravni opravičevale določbe PES. Slabosti pa prinaša tudi enotna valuta, ki ima poleg dobrih tudi vrsto nezaželenih posledic. Z uvedbo skupne valute so npr. narasle cene, kajti ponudniki so izkoristili vakuum med uveljavitvijo enotne valute in reakcijo povpraševalcev, nastali pa so npr. tudi stroški zamenjave nacionalnih valut za enotno valuto (Grilc, 2001, str. 549).

7 ZAKLJUČEK

Pri poglavju o prostem pretoku blaga sem spoznal, da je Sodišče ES skozi rešene primere na sodiščih počasi izpopolnjevalo pravila, ki so pomembna za prost promet blaga. Prost pretok blaga je koristen tako z vidika potrošnikov kot tudi z vidika ponudnikov. Prost pretok blaga namreč pomeni, da je vsako blago, ki se proizvede v kateri koli državi članici EU ali ki je uvoženo iz tretjih držav v katero koli državo članico EU, v prostem prometu na celotnem območju EU. To pomeni, da znotraj območja EU ni nobenih ovir za promet blaga, tako da lahko prosto potuje med državami članicami brez kakršnih koli dajatev, ki bi blago postavile v neenak položaj v primerjavi z domačim blagom. Konkurenca na trgu se zato povečuje, potrošniki pa lahko izbiramo med številnimi cenejšimi in kvalitetnejšimi proizvodi. Tu vidim tudi prednost za ponudnike, ki lahko svoje proizvode predstavljajo in prodajajo neprimerljivo širšemu trgu. Mislim, da je prav konkurenca tista, ki skrbi za to, da ponudniki ne »zaspijo«, ampak prav nasprotno hočejo dokazati, da so v nečem boljši od drugih, zato svoje proizvode primerjajo z drugimi ter jih iz dneva v dan izpopolnjujejo, izboljšujejo kakovost in iščejo načine, ki bi pocenile proizvodnjo, skratka vedno hočejo biti korak pred drugimi konkurenti. Na nekaterih področjih pa prav to predstavlja slabost, kajti marsikdo začne v želji po čim večjem dobičku delati samo na kvantiteti, medtem ko na kvaliteto pozabi. Za neoviran promet blaga znotraj območja EU skrbi carinska unija, ki predstavlja enega glavnih temeljev EU, ker pomenijo carine zelo pomemben vir lastnih dohodkov EU. Carinska unija strogo prepoveduje carine in dajatve z enakim učinkom ter količinske omejitve, se pravi, dobi tuje blago takoj, ko prestopi zunanjo mejo ene države članice in tam plača uvozno dajatev, enak položaj kot domače. Ta prepoved se mi zdi povsem logična in pravična, ker bi drugače države članice za zaščito svojih domačih izdelkov tujim izdelkom določale visoke uvozne dajatve, kar pa bi tuje proizvajalce odvrnilo od tega, da bi trgovali na trgu EU. Če potegnemo črto, vidimo, da so pri prostem pretoku blaga prepovedani vsi diskriminatorni ukrepi, ki bi uvoženo blago postavljalo v neenak položaj kot domače.

Prosti pretok oseb obsega prosto gibanje delavcev, medsebojno priznavanje spričeval in drugih poklicnih kvalifikacij, državljanstvo EU ter socialno varstvo za delavce in njihove družine. Pravico do prostega gibanja in prebivanja v drugi državi članici imajo vsi evropski državljani ter tudi državljani držav, ki niso članice EU, so pa članice Evropskega gospodarskega prostora. Leta 2004, potem ko je Slovenija postala članica EU, smo tudi Slovenci dobili evropsko državljanstvo in s tem pravico do prostega gibanja in prebivanja v drugih državah članicah. Pri tem je treba poudariti, da državljanstvo EU ne nadomešča nacionalnega državljanstva, vendar ga dopolnjuje. Glede na to, da je v Sloveniji splošna raven plač manjša kot v mnogih drugih državah članicah, smo Slovenci z evropskim državljanstvom dobili izjemno priložnost, da se preselimo v drugo državo članico in se tam zaposlimo. Zadnje leto opažam, da vse več mladih koristi to pravico in odhaja na delo v sosednje države, predvsem v Avstrijo. Glede na trenutne razmere v Sloveniji, mislim, da

bo tega iz leta v leto več. Prost pretok nam med drugim nudi tudi, da odidemo v drugo državo članico na potovanje, se tja preselimo, ko smo že v penzionu, ali pa odidemo v drugo državo članico študirat. Prav zadnja pravica prostega pretoka oseb je zadnja leta v Sloveniji zelo aktualna in prav je, da študenti izkoristijo to možnost, ker si bodo v tujini pridobili nepozabne izkušnje in odlične predpostavke pri iskanju zaposlitve. Podobno, kot pri prostem pretoku blaga, je tudi pri prostem pretoku oseb prepovedana diskriminacija. To pomeni, da državljani EU v nobeni drugi državi članici ne smejo biti v slabšem položaju kot domači državljani.

Prosto opravljanje storitev je ena izmed pomembnejših svoboščin, ki omogoča delovaje skupnega trga. Skupaj z ostalimi svoboščinami med seboj povezuje pretok blaga ter proizvodne faktorje. Storitve predstavljajo glavni sektor v gospodarstvu ter glavni vir zaposlovanja. Zato je pomembno, da se odpravijo vse ovire za svobodo ustanavljanja sedeža za vse ponudnike ter ovire za svobodo opravljanja storitev med državami članicami, ponudnikom storitev pa se mora zagotoviti pravna varnost. Prosto opravljanje storitev kot sekundarna svoboščina v veliki meri temelji na načelih in pravilih, oblikovanih v zvezi z drugimi svoboščinami. Tako je tudi pri prostem pretoku storitev jedro pravne ureditve prepoved diskriminacije na podlagi državljanstva. Pri prostem opravljanju storitev so prepovedani tudi drugi ukrepi, ki imajo diskriminatorni učinek. Pod te ukrepe se šteje razne predpise, ki za opravljanje določene storitve zahtevajo pogoje, ki morajo biti izpolnjeni v tej državi članici, kjer se bo storitev izvajala. Pomemben korak k razvoju storitvenega trga pa je prinesla Direktiva o storitvah, katere cilj je vzpostaviti enotni trg storitev in posledično povečati gospodarsko rast in ustvariti številna nova delovna mesta.

Prost pretok kapitala je bil realiziran kot zadnji izmed vseh štirih svoboščin. Do prostega pretoka kapitala mora biti upravičen vsakdo, ki ima kapital v eni državi članici ne glede na njegovo državljanstvo, prebivališče ali sedež. Za delovanje notranjega trga je prost pretok kapitala zelo pomemben, morda celo nujen, predstavlja namreč povezovalni in izvedbeni element, ki je nujen za obstoj vseh ostalih svoboščin. Prost pretok kapitala prinaša gospodarstvu večjo učinkovitost, saj mu omogoča vključevanje v mednarodne trgovinske tokove, državljani pa lahko koristimo ugodnosti, kot so odpiranje računov v tujih bankah, najemanje posojil v tujini, možnost prenosa gotovine prek meje itd. Tudi pri tej svoboščini so prepovedane vse omejitve pretoka kapitala in plačil tako med državami članicami kot tudi med državami članicami in tretjimi državami. Tako kot pri ostalih svoboščinah gre tudi tu predvsem za prepoved neposredno kot tudi posredne diskriminacije.

Če potegnemo črto pod vse štiri svoboščine, ugotovimo, da imajo skupno lastnost. Jedro pravnih pravil o prostem pretoku blaga, oseb, storitev in kapitala je sestavljala prepoved diskriminacije na podlagi državljanstva. Prepoved se je najprej nanašala na neposredno diskriminacijo, potem pa se je razširila še na posredno. Sodišče ES je kasneje odločilo, da je načeloma vsako oviranje prostega prometa proizvodnih faktorjev prepovedano. Ta odločba je sprva veljala samo za prost pretok blaga, sčasoma pa se je razširila tudi na področja drugih svoboščin.

LITERATURA IN VIRI

LITERATURA:

1. BRGLEZ, Tjaša (2009). *Divergentna razlaga pravil o uvozu in izvozu blaga v EU*. Pravna fakulteta, Maribor.
2. DORNIK, Blanka (2006). *Vstop Slovenije v Evropsko unijo in prevzem evra*. Ekonomska fakulteta, Ljubljana.
3. FELICIAN, Peter (2004). *Ekonomski vidiki priključevanja Slovenije EU*. Ekonomska fakulteta, Ljubljana.
4. FERČIČ, Aleš, TRATNIK, Matjaž, HOJNIK, Janja (2011). *Uvod v pravo Evropske unije*. GV Založba, Ljubljana.
5. FOJKAR, Ada (2009). *Vpliv vstopa v EU na strukturo slovenske blagovne menjave*. Ekonomska fakulteta, Ljubljana.
6. FORNŠTNER, Jerneja (2009). *Direktiva o storitvah na notranjem trgu Evropske unije*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
7. GRILC, Peter, ILEŠIČ, Tomaž (2001). *Pravo Evropske unije*. Cankarjeva založba, Ljubljana.
8. HARTLEY, Trevor C. (2004). *European Union Law in a Global Context*. Cambridge University Press, Cambridge.
9. HOJNIK, Janja (2011). *Decentralizacija pristojnosti za urejanje notranjega trga EU*. GV Založba, Ljubljana.
10. HOJNIK, Janja (2009). Notranji trg. V: KAJNČ, Sabina, LAJH, Damjan (ur.): *Evropska unija od A do Ž*. Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana, str. 488.
11. HOJNIK, Janja (2010). *Prosti pretok blaga v EU*. GV Založba, Ljubljana.
12. ILEŠIČ, Tomaž (2004). *Pravica do prostega opravljanja storitev*. V: POTOČNIK, Janez (ur.): *Evropsko pravo: zbirka gradiv šole evropskega prava*. Založniška hiša Primath, Ljubljana.
13. JURIC, Katja (2009). *Prost pretok oseb kot ena od temeljnih svoboščin notranjega trga Evropske unije*. Fakulteta za upravo, Ljubljana.
14. KEZUNOVIČ, Maja (2003). *Slovenija in Evropska unija: o pogajanjih in njihovih posledicah*. Urad vlade RS za informiranje, Ljubljana.
15. KNEZ, Rajko (2003). Prosti pretok storitev. V: BREČKO, Daniela (ur.): *Vključevanje Slovenije v evropski pravni red*. GV izobraževanje, Portorož, str. 47–59.
16. LESKOVAR, Klavdija (2012). *Pravica do prostega pretoka ljudi v Evropski uniji*. Fakulteta za upravo, Ljubljana.
17. MAROK, Marina (2010). *Vpliv Evropske monetarne unije na obseg trgovine med državami članicami: empirična analiza*. Ekonomska fakulteta, Ljubljana.
18. MOUSSIS, Nicolas (2005). *Guide to European policies*. European Study Services, Rixensart.

19. PODOBNIK, Klemen (2003). Prosti pretok kapitala. V: BREČKO, Daniela (ur.): *Vključevanje Slovenije v evropski pravni red*. GV izobraževanje, Portorož, str. 59 – 65
20. RIBIČ, Petra (2009). *Analiza prostega pretoka storitev v Evropski uniji*. Ekonomska fakulteta, Ljubljana.
21. ROUTLEDGE (2010). *European Union Law*. Routledge Taylor & Francies Group, New York.
22. TRATNIK, Matjaž, FERČIČ, Aleš, FERLINC, Maja (2004). *Osnove prava Evropske unije*. Zbirka Evropska obzorja, Maribor.
23. VERLIČ CHRISTENSEN, Barbara (2002). Evropa v precepu med svobodo in omejitvami migracij. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
24. VLAINIČ, Anita (2008). *Prost pretok delavcev v razširjeni Evropski uniji*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
25. ZAGERNIK, Mojca (2010). *Svoboda opravljanja storitev na trgu EU*. Ekonomsko-poslovna fakulteta, Maribor.
26. ZAKŠEK, Tatjana (2006). *Menedžment mednarodnih migracij v Evropski uniji*. Ekonomska fakulteta, Ljubljana.

VIRI:

1. Carinska uprava RS (2012). *Carinski status blaga*. Dostopno 6. 5. 2012 na : http://www.carina.gov.si/si/carina/carinski_status_blaga/
2. Carinska uprava RS (2012): *Skupna carinska tarifa*. Dostopno 6. 5. 2012 na : http://www.carina.gov.si/si/carina/carinska_tarifa/skupna_carinska_tarifa/
3. Dolceta (2012). *Uvod v zakonitosti notranjega trga*. Dostopno 15. 3. 2012 na : http://www.dolceta.eu/slovenija/Mod1/IMG/pdf/Uvod_v_zakonitosti_notranjega_trga_EU.pdf
4. Europa (2012). *Internal market: general framework*. Dostopno 3. 3. 2012 na: http://europa.eu/legislation_summaries/internal_market/internal_market_general_framework/index_en.htm
5. Europa (2009). *The Schengen area and cooperation*. Dostopno 3. 8. 2009 na: http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/free_movement_of_persons_asylum_immigration/l33020_en.htm
6. European Commission (2012). *Economic and financial affairs: The euro*. Dostopno 13. 7. 2012 na: http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/index_en.htm
7. European Parliament (2004). *European citizenship: the right to vote, petitions, the Ombudsman*. Dostopno 2. 4. 2004 na: <http://www.europarl.europa.eu/highlights/en/401.html>
8. Europedia (2012). *Free movement of capital in the EU*. Dostopno 25. 7. 2012 na: http://www.europedia.moussis.eu/books/Book_2/3/6/07/?all=1
9. Evropska unija (2012). *Carina: prosta trgovinska izmenjava v Evropi*. Dostopno 5. 5. 2012 na: http://europa.eu/pol/cust/index_sl.htm
10. Evropska unija (2012). *Evro*. Dostopno 10. 8. 2012 na: http://europa.eu/about-eu/basic-information/money/euro/index_sl.htm

11. Generalni sekretariat Sveta (2011). *Schengen: pot do prostega gibanja v Evropi*. Dostopno 1. 6. 2011 na: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/librairie/PDF/QC3011151SLC.pdf
12. Informacijski pooblaščenec RS (2012): *Splošno o Schengenskem informacijskem sistemu (SIS)*. Dostopno 15. 5. 2012 na: www.ip-rs.si/varstvo-osebni-podatkov/inspekcijski-nadzor/schengen/splosno-o-schengenskem-informacijskem-sistemu-sis/
13. MVA (2012). *Mladje: Evropsko državljanstvo. Bum!*. Dostopno 5. 4. 2012 na: http://www.mva.si/fileadmin/user_upload/doc/2_OGLEDALO/2_Publikacije/Mladje/Mladje__16.pdf

